MBSTS · ÖABT

ders notları

DKAB Özel Öğretim Yöntemleri

Öğretim ilkeleri · Strateji, yöntem ve teknikler · Gelişim kuramları · Değerler eğitimi

Ders: .....

Dönem: .....

Konu anlatımı, şemalar, tablolar ve sınav notları.

Kırmızı: tarih · Sarı: mutlaka bil · Kutular: dikkat ve hatırlatmalar

Tedris Pro uygulaması Google Play'de · tedrispro.com.tr

İçindekiler

 DKAB Özel Öğretim Yöntemleri 3

 Okul ve Din Eğitimi 12

 Öğretim Yaklaşım ve Modelleri 14

 Öğretim Yöntem ve Tekniklerinin DKAB Derslerinde Kullanımı 21

 DKAB Derslerinde Kullanılan Tartışma Teknikleri 28

 İnanç ve İbadet Öğretimi 32

 Ahlâki ve Dinî Gelişim 34

 Dinî Gelişim 37

 Sorulardan Gelen Bilgiler 38

 Hızlı Tekrar 44

DKAB ÖZEL ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ

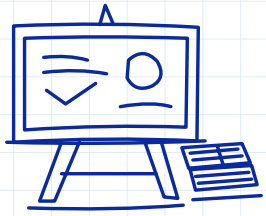

Öğretim ilkeleri ve program · Okul ve din eğitimi · Yaklaşım ve modeller · Yöntem, teknik ve tartışma teknikleri · İnanç ve ibadet öğretimi · Ahlâki ve dinî gelişim

DKAB Özel Öğretim Yöntemleri

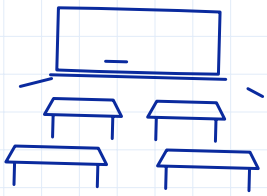

Özel öğretim yöntemleri, genel eğitim bilimlerinde geliştirilen ilke, model ve yöntemlerin belirli bir dersin içeriğine göre nasıl uygulanacağını inceleyen alandır. Bu bölümde sorulan şey genellikle "hangi yöntem kime aittir, neye yarar, din dersinde nasıl kullanılır?" üçlüsüdür. Önce öğrenme-öğretme süreci ve programın temelleri, ardından din dersinin okullardaki serüveni ve programları ele alınır.

Bu dersin (DKAB özel öğretim yöntemleri) hedeflediği başlıca kazançlar:

Dersin hedeflediği kazançlar

Uyarlamak
Genel öğretim yöntemlerini din kültürü ve ahlak bilgisi alanına uyarlayıp yorumlamak

İçeriği tanımak
Dersin içeriğini tanımak ve öğretime hazır hâle getirmek

İlkeleri ortaya koymak
Din öğretiminde dikkat edilecek ilkeleri ortaya koymak

Tecrübeyi aktarmak
Yöntem konusunda birikmiş tecrübeyi öğretmen adaylarına aktarmak

Öğretim ilkeleri

Öğretim ilkeleri, hangi yöntem seçilirse seçilsin öğretmenin uyması beklenen genel kurallardır. **Türk Maarif Ansiklopedisi** bunları şöyle sıralar; sınavlarda en çok ilk dört ilke örnek bir ders durumuyla eşleştirilerek sorulur.

İlke	Ne demek?	DKAB'dan örnek
Somuttan soyuta	Zihin gelişiminin doğal seyrine uyarak önce elle tutulur örnekler, sonra kavramlar verilir.	Önce yardımlaşma örneği, sonra "infak" kavramı
Yakından uzağa	Öğrenme, zaman ve mekân bakımından öğrencinin yakın çevresinden uzağa doğru genişletilir.	Mahalle camisinden Mescid-i Harâm'a

İlke	Ne demek?	DKAB'dan örnek
Bilinenden bilinmeyene	Yeni bilgi, öğrencinin zaten bildiklerinin üzerine kurulur.	Abdesti bilen öğrenciye teyemmümü anlatmak
Hayata yakınlık	İçerik gerçek hayatı yansıtmalı, günlük yaşantıyla bağ kurmalıdır.	Komşuluk hakkını apartman hayatıyla işlemek
Aktiflik (etkinlik)	Öğrencinin sürece bizzat katılması sağlanır.	Öğrencinin dua metnini kendisi incelemesi
Bütünlük	Öğrenci duygu, düşünce, beden ve irade yönleriyle bir bütün olarak ele alınır.	Ahlak konusunda bilgi, tutum ve davranışı birlikte hedeflemek
Ekonomiklik	Yeterli emek, zaman ve kaynakla en yüksek verim hedeflenir.	Hazır, ucuz ve etkili materyal seçmek
Açıklık	Anlaşılırlık için yöntem ve araçlar çeşitlendirilir.	Aynı konuyu görsel ve sözlü destekle vermek

⚠ **Dikkat!** "Basitten karmaşığa" ve "bilinenden bilinmeyene" sık karıştırılır: ilki içeriğin zorluk sırasıyla, ikincisi öğrencinin ön bilgisi ile ilgilidir. Bir soruda "öğrencinin daha önce öğrendiği ... ile ilişki kurularak" ifadesi varsa cevap bilinenden bilinmeyenedir.

Öğrenme-öğretme süreci

Kalıcı öğrenme tesadüfe bırakılmaz; dersten önce ve ders sırasında yapılması gerekenler ayrı ayrı düşünülmelidir.

Hazırlık aşaması (dersten önce)

Plan dersten önce yapılır

- Hedefler gerçekçi, birbiriyle tutarlı ve öğrencinin ihtiyacına cevap verecek biçimde konulur.
- Öğrencinin hazırbulunuşluk düzeyi, yani yeni öğrenmeye bilişsel, duyuşsal ve bedensel açıdan ne kadar hazır olduğu, başlangıç noktası kabul edilir.
- Plan, parçaları birbirini tamamlayan işlevsel bir bütün olarak hazırlanır ve gerçekten uygulanır.
- Bilgiler gelişim düzeyine uygun biçimde basitten karmaşığa doğru dizilir.
- Bireysel farklılıklar ve öğrencinin sosyal çevresi hesaba katılır.
- Sınıfın fiziki şartları kadar psikolojik havası da öğrenmeye elverişli hâle getirilir.
- Öğrenciye dersin hedefi ve içeriği baştan bildirilir.

Uygulama aşaması (ders sırasında)

- Öğrencinin derse etkin biçimde katılması sağlanır.

- Uygulama ve tekrar, öğrenmeyi güçlendirir.
- Güdüleme, pekiştirme, dönüt (geri bildirim) ve ödüllendirme ihmal edilmez.
- Bilginin ezberlenmesiyle yetinilmez; anlaşılması hedeflenir.
- Konu, öğrencinin kendi tecrübe ve yaşantılarıyla ilişkilendirilir.
- Başarısızlık bir son değil, başarıya giden yolu arama fırsatı olarak görülür.
- Öğrenmenin belli bir yer ve saatle sınırlı olmadığı, hayat boyu sürdüğü unutulmaz.

Eğitim programı nasıl hazırlanmalı?

Program (müfredat), "kime, neyi, niçin ve nasıl öğreteceğiz?" sorularına verilen cevapların sistemli hâlidir. İyi bir programdan beklenen özellikler:

İyi bir programın özellikleri

Millî amaçlar
Bütün öğeleriyle milletin eğitim amaçlarına hizmet eder.

Öğrenciyi gözetir
Okuldaki öğrencilerin ilgi, ihtiyaç ve seviyesini gözetir.

İşlevsel
Hayatla bağı olmayan, gereksiz bilgilere yer vermez.

Esnek
Gerektiğinde değişir; değişmeyen temel esasları da korur.

Bütüncül
Bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişimi dengeli destekler.

Programın dayandığı temeller

Temel	Özü	Cevapladığı soru
1. Felsefi	Amaçların ve bu amaçlara götürecek tedbirlerin çıkış noktasıdır. Her ülke programını kendi eğitim felsefesine göre kurar.	Niçin öğreteceğiz?
2. Psikolojik	Eğitim psikolojisinin gelişim ve öğrenme hakkındaki bulgularına uyulur; böylece yöntem seçimi isabetli olur.	—
3. Sosyal	Program öğrencinin sosyalleşmesine ve topluma uyumuna katkı sağlar; toplumun ihtiyaç, beklenti ve sorunları dikkate alınır.	Ne öğreteceğiz?
4. Ekonomik	Ülkenin ekonomik imkânları hesaba katılır; eğitime yapılan yatırımla kalkınma arasında tutarlı bir bağ kurulur.	—
5. Bireysel	Program bireye göre düzenlenir; öğrencinin beden ve zihin özellikleri ile ihtiyaçları tanınır.	Kimi eğiteceğiz?
6. Konu alanı	Bir konunun programa girmesinde alan açısından değeri, amaçlara katkısı ve öğrencinin gelişim düzeyine uygunluğu tartılır.	Ne öğreteceğiz?

Hatırla! Felsefi → Niçin? · Sosyal ve konu alanı → Ne? · Bireysel → Kimi?
Psikolojik ve ekonomik temellere notlarda ayrı bir soru bağlanmamıştır.

Programın öğeleri

Eğitim programının beş öğesi

Hedefler → **İçerik (konular)** → **İlke ve esaslar** → **Yöntem ve materyal** → **Değerlendirme**

Hedef "niçin", içerik "ne", yöntem "nasıl", değerlendirme "ne kadar gerçekleşti" sorusunun karşılığıdır.

Öğretim süreçleri nitelikleri bakımından ikiye ayrılır:

Öğretim süreçleri

Değişken süreçler
- Öğretmen duruma göre değiştirebilir
- Yöntem
- İlke
- Strateji

↔

Sabit süreçler
- Önceden belirlenmiştir
- Program
- Planlar

Öğretmenin programdaki yeri

Katkı verir
Programın geliştirilmesine görüş ve uygulama tecrübesiyle katkı verir.

Programı tanır
Uygulayacağı programı ayrıntısıyla tanımak zorundadır.

Alanını bilir
Kendi alanının amaçlarını ve gereklerini iyi bilir.

Kılavuz kitaplar
Programın başarısı için hazırlanan kılavuz kitaplardan etkili biçimde yararlanır.

Din dersinin okullardaki serüveni

Cumhuriyet döneminde din dersi önce programlardan çıkarılmış, sonra kademe kademe ve önce isteğe bağlı olarak geri dönmüş, 1982'de anayasal güvenceyle zorunlu hâle gelmiştir. Yıllar sınavda seçenek olarak karşına çıkar; aşağıdaki çizelge **Türk Maarif Ansiklopedisi**nin "Din Eğitimi" maddesine göredir.

Okullarda din dersi

- **1924** — **İlkokul 2.–5. sınıflarda haftada 2 saat**
  ortaokulda ilk iki yıl haftada 1 saat; lisede yok
- **1928** — **Ortaokuldaki ders sona erer**
  bazı notlarda 1927
- **1930** — **Şehir ilkokullarından kalkar**
  bazı notlarda 1932
- **1939** — **Köy ilkokullarından kalkar**
- **1949** — **İlkokul 4. ve 5. sınıflarda isteğe bağlı olarak geri döner**
- **1956** — **Ortaokul programına girer**
- **1961** — **Anayasa m. 19: din eğitimi isteğe bağlı**
- **1967** — **Lise programına girer**
- **1974–75** — **Ahlak dersiyle birleşip "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi" adını alır**
- **1982** — **Anayasa m. 24: DKAB zorunlu**
- **2012–13** — **Ortaokul ve lisede ayrıca seçmeli din dersleri**
- **2017** — **Lisede haftalık süre 1 saatten 2 saate çıkar**

- İlkokulda ders 1924'te 2. sınıftan başlatılmış, daha sonra önce şehir, ardından (1939) köy ilkokullarının programından çıkarılmıştır.
- 1949'da ilkokulun son iki sınıfına, 1956'da ortaokula, 1967'de liseye yeniden girmiştir. 1949 ve 1956 dönüşlerinde ders isteğe bağlıdır; velinin talebi esas alınır.
- 1961 Anayasası'nın 19. maddesi din eğitim ve öğretimini kişinin kendi isteğine, küçüklerde ise kanuni temsilcinin isteğine bağlamıştır.
- 1982 Anayasası'nın 24. maddesi: "Din kültürü ve ahlak öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır." Aynı madde, bunun dışındaki din eğitiminin kişinin kendi isteğine, küçüklerde kanuni temsilcinin talebine bağlı olduğunu da söyler.
- Zorunlu hâle geldikten sonra ders ilkokul ve ortaokulda haftada iki, lisede bir saat okutulmuş; lisedeki süre 2017'de iki saate çıkarılmıştır.
- Dersin programı ve ders kitabı, Millî Eğitim Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığının (DİB) ortak çalışmasıyla hazırlanmıştır.
- 1982'de ilk ve ortaöğretim için yazılan DKAB programı 2000, 2006 ve 2010'da yenilenmiş; ardından 2018 programı ve 2024'ten itibaren kademeli olarak Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli (TYMM) programı gelmiştir.

⚠ **Dikkat!** Kaldırılış yılları kaynaktan kaynağa değişir. **Türk Maarif Ansiklopedisi**: ortaokul 1928, şehir ilkokulları 1930, köy ilkokulları 1939. Ders notlarında ortaokul için 1927, şehir ilkokulları için 1932 de geçer; başka çalışmalarda 1930–1933 arası yıllar görülür. Soruda hangi yıl verildiyse seçenekleri buna göre tart.

Hatırla! İki anayasa, iki madde: 1961 → m. 19 → isteğe bağlı; 1982 → m. 24 → zorunlu. Rakamları "19 isteğe, 24 zorunluya" diye eşleştir.

Okullarda din dersinin üç evresi

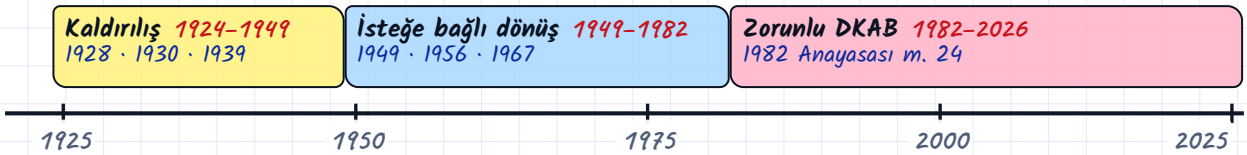

1924'te başlayan ders kademeli olarak kaldırıldı (ortaokul 1928, şehir ilkokulları 1930, köy ilkokulları 1939); 1949'dan itibaren isteğe bağlı döndü, 1982'de zorunlu oldu.

2010 programının belirgin özellikleri

Notların merkezinde, 2010'da yenilenen program vardır. Onu önceki programlardan ayıran özellikler şunlardır:

- Din bilimsel yaklaşım olarak "mezhepler üstü ve dinler açılımlı" bir bakış benimsenmiştir.
- İslâm, temel kaynakları olan Kur'ân-ı Kerîm ve hadislerden hareketle, belli bir mezhebin görüşü esas alınmadan anlatılır; diğer dinler ise yalnızca tanıtıcı düzeyde ele alınır.
- Eğitim bilimleri açısından yapılandırmacılık, çoklu zekâ ve öğrenci merkezli öğrenme gibi yaklaşımlar temel alınmıştır.
- Öğrencinin öğrenme sürecinde etkin olması ve buna uygun ortamların hazırlanması vurgulanır.
- Konuyu merkeze alan anlayış yerine soru ve hedef merkezli bir anlayış tercih edilmiştir.
- Amaç bilgi ezberletmek değil, öğrencinin bilgi üretebilmesidir.
- Öğrencinin dinin ana kaynaklarına ulaşabilmesi ve dinî bilgiyi bu kaynaklardan edinmeyi alışkanlık hâline getirmesi istenir.
- Program bir çerçeve programdır: esnekliğe izin verir, ancak her esnetmenin eğitsel bir gerekçesi olmalıdır.
- 2006'dan itibaren programlar öğrenme alanları esas alınarak düzenlenmiştir.

2010: çerçeve program

Öğrenme alanları (2006–2010 programları)

İlköğretim	Ortaöğretim
İnanç	İnanç
İbadet	İbadet
Hz. Muhammed (s.a.v.)	Hz. Muhammed (s.a.v.)
Kur'an ve yorumu	Vahiy ve akıl

İlköğretim	Ortaöğretim
Ahlak	Ahlak ve değerler
Din ve kültür	Din ve laiklik
—	Din, kültür ve medeniyet

⚠ **Dikkat!** Ortaöğretimde ilköğretimden farklı olan üç alan sık sorulur: vahiy ve akıl, din ve laiklik, din, kültür ve medeniyet. İlköğretimde bunların yerinde "Kur'an ve yorumu" ile "din ve kültür" vardır.

Öğrenme alanları: ilköğretim ↔ ortaöğretim

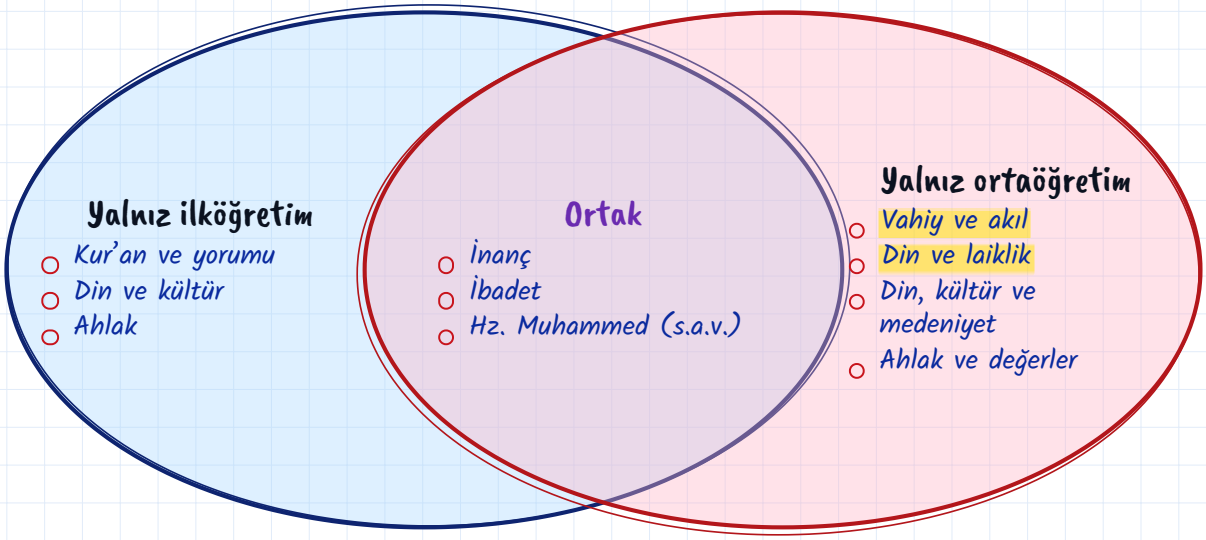

2018 programı (4–8. sınıflar)

MEB'in 2018 tarihli DKAB (4–8) öğretim programı, 2010 programının çizgisini sürdürür ve bazı noktaları netleştirir. Programın metnine göre:

- Yapılandırmacı öğrenmeyi destekleyen çoklu zekâ, öğrenci merkezli öğrenme ve beceri temelli öğrenme yaklaşımları dikkate alınmıştır.
- İslâm ve diğer dinler betimleyici bir yaklaşımla anlatılır. İslâm, Kur'an ve sünnetin ortaya koyduğu temel ilkeler çerçevesinde ele alınır; İslâm düşüncesindeki yorumlar bilimsel yöntemle ve mezhepler üstü bir bakışla, yaşayan diğer dinler ise dinler açılımlı ve olgusal bir yaklaşımla işlenir.
- Her sınıf düzeyinde beş ünite vardır ve yıllık süre 72 ders saatidir.
- Abdest, gusül, teyemmüm, namaz gibi ibadetlerde mezheplerin farklı uygulamaları, ihtiyaç duyulursa öğretmen tarafından açıklanır.
- Öğrenciler ayet, hadis, sure ve duaları ezberlemeye zorlanmaz; sure ve dualarda içerik ve mesajın kavranması esastır.
- Kavram yazımında TDK kılavuzu esastır; tutarlı olmak şartıyla TDV İslâm Araştırmaları Merkezinin (İSAM) yazımı da tercih edilebilir.

4–8	5	72
sınıflar	ünite her sınıfta	ders saati / yıl

Programın vizyonu

Dinin hayatı anlamlandırmadaki rolünü fark eden; millî, manevi ve ahlaki değerleri benimseyen ve farklılıklarla bir arada yaşama becerisi kazanmış bireyler yetiştirmek.

Programı uygulamada uyulacak ilkeler

- Laiklik ilkesi her zaman gözetilir; din, vicdan ve düşünce özgürlüğünü zedeleyecek tutumlardan kaçınılır.
- Hiçbir öğrenci dinî uygulamalara zorlanmaz.
- Kazanımlar, dersin genel amaçlarına ulaştıracak şekilde her sınıf için ayrı ayrı belirlenmiştir.
- Ünitelere ayrılacak süre ve işleniş sırasını öğrenci düzeyi, ortam ve çevre şartlarına bakarak zümre öğretmenleri belirler.
- Farklı ünitelerde yer alan ama birbiriyle bağlantılı kazanımlar birlikte işlenebilir.
- Öğrenciyi etkinleştiren yöntem, teknik ve stratejiler kullanılır; görsel, işitsel ve basılı materyallerden yararlanılır.
- Konular öğrenciye sevdirilerek verilir.
- Ders kitabındaki ayet ve hadisleri ezberleme ve yazma zorunluluğu yoktur.
- Öğretmen, öğrencilere kazandırmak istediği tutumları önce kendi hayatında gösterir.
- Dinî bilgilerin yanında millî birlik ve beraberliği güçlendiren kavramlara da yer verilir.
- Mezheplerin farklı anlayış ve uygulamaları gerektiğinde öğretmen tarafından açıklanır.

Güncel durum: Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli

2024'ten itibaren programlar Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli (TYMM) adıyla kademeli olarak yenilenmektedir. MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğünün 2026–2027 çerçeve yıllık planlarına göre DKAB'da 5, 6, 7, 9, 10 ve 11. sınıflar TYMM programıyla; 4, 8 ve 12. sınıflar ise 2018 programıyla okutulmaktadır.

2026–2027'de DKAB programları (sınıf sayısı)

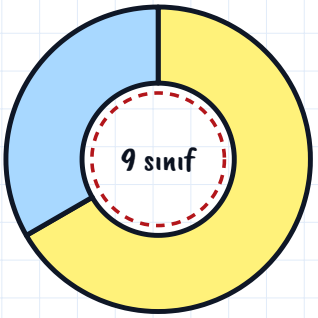

TYMM (5, 6, 7, 9, 10, 11) — 6 sınıf · %66,7

2018 programı (4, 8, 12) — 3 sınıf · %33,3

Sınıf	Program	Üniteler (2026–2027)
4	2018	Günlük Hayattaki Dinî İfadeler · İslam'ı Tanıyalım · Güzel Ahlak · Hz. Muhammed'i Tanıyalım · Din ve Temizlik
5	TYMM	Allah İnancı · Namaz · Kur'an-ı Kerim · Peygamber Kıssaları · Mimarimizdeki Dinî Motifler
6	TYMM	Peygamber ve İlahi Kitap İnancı · Ramazan ve Oruç · Ahlaki Davranışlar · Peygamberliğinden Önce Hz. Muhammed · Kültürümüzde Dinî Motifler
7	TYMM	Melek ve Ahiret İnancı · Hac, Umre ve Kurban · İslam Düşüncesinde Yorumlar · Peygamber Olarak Hz. Muhammed · Yaşayan Dünya Dinleri
8	2018	Kader İnancı · Zekât ve Sadaka · Din ve Hayat · Hz. Muhammed'in Örnekliği · Kur'an-ı Kerim ve Özellikleri
9	TYMM	Allah-İnsan İlişkisi · İslam'da İnanç Esasları · İslam'da İbadetler · İslam'da Ahlak İlkeleri · Kur'an'a Göre Hz. Muhammed
10	TYMM	İslam'da Varlık ve Bilgi · Allah'ı Tanımak · İslam'ın Evrensel Mesajları · Din, Çevre ve Teknoloji · İslam Düşüncesinde İtikadi-Siyasi ve Fıkhi Yorumlar
11	TYMM	Kader, İrade ve Sorumluluk · Din, Felsefe, Bilim ve Sanat · İslam Medeniyeti ve Gönül Coğrafyamız · İnançla İlgili Meseleler · Yahudilik ve Hristiyanlık
12	2018	İslam ve Bilim · Anadolu'da İslam · İslam Düşüncesinde Tasavvufi Yorumlar · Güncel Dinî Meseleler · Hint ve Çin Dinleri

Bilgi TYMM planlarında "kazanım" yerine öğrenme çıktıları terimi kullanılır; planlar ayrıca süreç bileşenleri, sosyal-duygusal öğrenme becerileri, değerler, okuryazarlık becerileri, zenginleştirme, destekleme ve okul temelli planlama sütunları içerir. 2018 programıyla işlenen sınıfların planlarında ise hâlâ "kazanım" ve "kazanım açıklaması" sütunları vardır.

İpucu Eski kaynaklardan hazırlanan sorular 2010 programını ve onun öğrenme alanlarını sorar; güncel mevzuata dayalı sorularda ise 2018 programının yaklaşımı (betimleyici, mezhepler üstü, dinler açılımlı, beceri temelli) ve TYMM terimleri karşına çıkabilir. Soru kökündeki yıl ipucudur.

Özet / Kendini Dene

Soru kartları: cevabı kapat, hatırla

1 Programın felsefi temeli hangi soruya cevap verir?

cevap Niçin öğreteceğiz?

2 Din dersini zorunlu kılan hüküm?

cevap 1982 Anayasası m. 24.

3 Ünitelerin süresini ve sırasını kim belirler?

cevap Zümre öğretmenleri.

4 2010 programının din bilimsel yaklaşımı?

cevap Mezhepler üstü ve dinler açılımlı.

5 2018 (4–8) programında her sınıfta kaç ünite, yılda kaç saat?

cevap 5 ünite, 72 saat.

Okul ve Din Eğitimi

Okuldaki din dersi, camideki ya da ailedeki din eğitimiyle aynı şey değildir: farklı inanç ve anlayıştan gelen bütün öğrencilere hitap eden, devlet okulunda verilen, kültür boyutu ağır basan bir derstir. Aşağıdaki ilkeler bu farkı açıklar.

Okulda din eğitiminin ilkeleri

Bilgilendirici
Her şeyden önce bilgilendirici ve tanıtıcı olmalıdır.

Kucaklayıcı
Toplumun bütün kesimlerini kucaklayacak bir yapıda kurulmalıdır.

Baskısız
Din eğitiminde baskı ve zorlamaya yer yoktur.

Özgür tercih
İnsan tercihinde özgürdür; doğruyu seçmesi için önce doğru bilgilendirilmelidir.

Hayatla bağlı
Ders, öğrencinin yaşadığı hayattan ve dünyadan kopuk olmamalıdır.

Bilgiden öte
Bilgi aktarımına indirgenmez; tutum ve davranış boyutu da vardır.

Sorgulayarak
Bilgi hazır kalıplarla verilip sorgusuz kabul edilmesi beklenmemelidir.

Eleştirel miras
Dinî kültür mirası bütünüyle doğru sayılmaz; bilimsel ölçülerle incelenip eleştirilir.

Vahiy ve yorum
Kaynak vahiy (ilahî), yorum insanidir; yorum farkları doğaldır, dikkatle incelenir.

Din hakkında öğrenme ve dinden öğrenme

Okuldaki din eğitimini tartışırken sık kullanılan bir ayrım, İngiliz din eğitimcisi **Michael Grimmitt**'in çalışmalarıyla yaygınlaşmıştır. Notlara göre bu iki kavramın en çok kullanıldığı ülke İngiltere'dir.

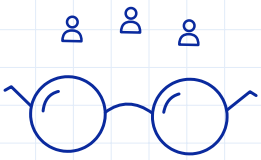

Dışarıdan bakış mı, hayata anlam mı?

İki öğrenme boyutu

Din hakkında öğrenme	↔	Dinden öğrenme
○ Dinlerin inanç, ibadet, kaynak ve kurumlarını tanımak		○ Dinlerin sunduğu anlam ve değerler ışığında öğrencinin kendi hayatını düşünmesi
○ Bilgi ve anlama ağırlıklıdır		○ Kişisel, ahlaki ve sosyal gelişim ağırlıklıdır
○ Dışarıdan, betimleyici bir bakış		○ Öğrencinin kendi soruları ve yaşantısı merkezdedir

Biliyor muydun? **Grimmitt**, 1987'de yayımlanan ***Religious Education and Human Development*** adlı kitabında dinleri incelemek ile öğrencinin kişisel, sosyal ve ahlaki gelişimi arasındaki ilişkiyi bu ayrım üzerinden kurmuştur.

Özet / Kendini Dene

Soru kartları: cevabı kapat, hatırla

1 Okulda din eğitiminin ilk niteliği?

cevap Bilgilendirici ve tanıtıcı olması.

2 Vahiy ile yorum arasındaki fark?

cevap Vahiy ilahî, yorum insanidir; bu yüzden yorumlar farklılaşabilir.

3 "Din hakkında" ve "dinden" öğrenme kavramlarının en çok kullanıldığı ülke?

cevap İngiltere.

4 "Din hakkında öğrenme" hangi yön ağırlıklıdır?

cevap Bilgi ve anlama; dışarıdan, betimleyici bakış.

5 Grimmitt bu ayrımı hangi kitabında (1987) kurdu?

cevap Religious Education and Human Development.

Öğretim Yaklaşım ve Modelleri

Yaklaşım ya da model, öğretimin genel mantığını belirleyen büyük çerçevedir: bilgi öğretmen tarafından mı sunulacak, öğrenci tarafından mı keşfedilecek, herkese yeterli zaman mı tanınacak? Yöntem ve teknikler bu çerçevenin içinde seçilir. Sınavda en çok model–kuramcı eşleştirmesi ve modelin öğretmen mi öğrenci mi merkezli olduğu sorulur.

Modeller ve kuramlar hangi yıl ortaya çıktı?

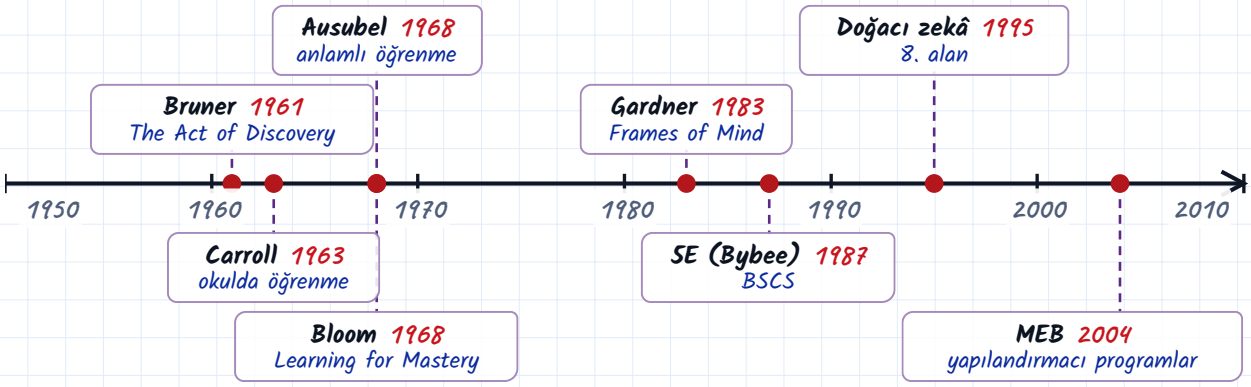

Yıllar metindeki notlardan; sınavda en çok model–kuramcı eşleşmesi sorulur.

1. Sunuş yoluyla öğretim

Var olan bilginin öğrenciye düzenli ve anlamlı biçimde aktarılması esasına dayanır. Kuramsal dayanağı **David Ausubel**'in anlamlı öğrenme kuramıdır. Ausubel'e göre yeni bir bilgi, öğrencinin zihnindeki eski bilgilere bağlanabildiği ölçüde anlamlı olur; ezber ise bu bağı kurmadan akılda tutmaktır. Model en çok bilişsel alanın ilk basamakları olan bilgi ve kavrama düzeyindeki hedeflerde verimlidir; bu yüzden öğretmen ve konu merkezlidir.

Biliyor muydun? **Ausubel**, 1968 tarihli eğitim psikolojisi kitabında öğrenmeyi etkileyen en önemli tek etkenin öğrencinin zaten bildiği şey olduğunu söyler. "Önce öğrencinin ne bildiğini öğren, ona göre öğret" fikri modelin özüdür.

Dikkat! Bazı notlarda "bilgi, alma ve uyarılma düzeyleri" diye karışık bir ifade geçer. Alma, duyuşsal alanın ilk basamağıdır; bilişsel alanın ilk basamakları bilgi, kavrama ve uygulamadır. Sunuş yoluyla öğretim özellikle bilgi ve kavrama düzeyinde etkilidir.

Planlamada dikkat edilecekler

Hedef
Hedefler açıkça belirlenir.

Ön bilgi
Konuyla ilgili ön bilgi öğrencide hazır hâle getirilir.

Anlamlı bilgi
Verilen bilgi işlevsel ve anlamlı olmalıdır.

İsteklilik
Öğrenci yeni bilgiyi almaya istekli ve hazır olmalıdır.

Uygulamada

- Öğreten ile öğrenen arasında yoğun bir etkileşim vardır; ilk sunuştan sonra öğrenci mutlaka işe katılır.
- Konu örnek, resim ve şemalarla somutlaştırılır.
- Konu genelden özele doğru açılır.
- Önce bilinenle yeni öğrenilecek arasında köprü kurulur.

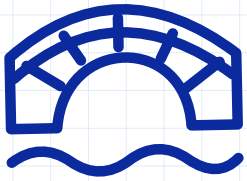

Ön örgütleyici: bilinenden yeniye köprü

Ausubel'in bu köprü için kullandığı kavram ön örgütleyicidir (ön düzenleyici): yeni konudan önce verilen, önemli noktaları ve ilişkileri gösteren genel bir çerçeve. Tanıdık olmayan konularda yeni temel kavramları tanıtan açıklayıcı, tanıdık konularda benzerlik ve farkları gösteren karşılaştırmalı ön örgütleyiciler kullanılır.

Dersin işleniş basamakları

1. Dikkati çekme
2. Hedeften haberdar etme
3. Ön bilgileri hatırlatma
4. Uyarıcı materyali sunma
5. Öğrenmeye rehberlik etme
6. Davranışı ortaya çıkarma (performans)
7. Dönüt verme
8. Kalıcılığı ve transferi sağlama

Bilgi Bu sekiz basamak **Gagné**'nin "öğretim olayları" dizisiyle büyük ölçüde örtüşür; Gagné'nin dizisinde ayrıca "performansı değerlendirme" basamağı bulunur.

İpucu Soyut kavramların çok olduğu DKAB derslerinde en sık başvurulan yaklaşımlardan biri sunuş yoluyla öğretimdir; "soyut kavramların açıklanması" ifadesi görürsen bu yaklaşımı ve düz anlatımı düşün.

2. Buluş yoluyla öğretim

Öğretim, öğrencinin kendi gözlem ve etkinlikleriyle bilgiye ulaşacağı biçimde düzenlenir. Öğrenci merkezlidir; öğretmen yol gösterir, cevabı hazır vermez. Modelin kuramcısı **Jerome S. Bruner**'dir. Bruner'e göre bilişsel gelişimin amacı, bireyin kafasında dünyaya ve gerçekliğe dair bir model kurmaktır; bu model, hayatta karşılaşılan sorunları çözmeyi kolaylaştırır.

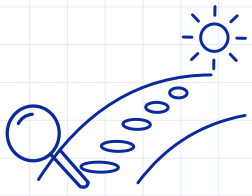

Örneklerden kurala: keşif

Buluş yoluyla öğrenmede öğretmen örnekleri ortaya koyar; öğrenci bu örnekler üzerinde, konunun yapısını, fikirler arasındaki temel ilişkileri ve genel ilkeyi kendisi fark edinceye kadar çalışır. Yani akıl yürütme çoğunlukla örneklerden kurala, özelden genele (tümevarım) doğrudur.

Bruner'in en çok alıntılanan iddiası şudur: bilgi, öğrencinin gelişim düzeyine uygun bir biçimde sunulursa her konu, her yaştaki çocuğa bir ölçüde öğretilebilir. Bu fikir, aynı konunun sınıflar ilerledikçe daha derin ve geniş biçimde yeniden ele alındığı sarmal program anlayışının da temelidir.

Din dersinde öğrencinin dinin hayattaki yerini, anlamını ve değerini bizzat keşfetmesi istendiğinde buluş yoluna başvurmak gerekir.

Biliyor muydun? Bruner'in buluş yoluyla öğrenmeyi tanıttığı meşhur makalesi "The Act of Discovery" 1961'de yayımlanmıştır. **Türk Maarif Ansiklopedisi** Bruner'i ayrıca "iskele kurma" (scaffolding) kavramıyla yapılandırmacılığa katkı yapan isimler arasında sayar.

Sunuş ile buluş karşılaştırması

Sunuş yoluyla (Ausubel)
- Öğretmen ve konu merkezli
- Genelden özele (tümdengelim)
- Bilgi düzenli biçimde hazır sunulur
- Anahtar kavram: ön örgütleyici
- Bilgi ve kavrama hedeflerinde etkili

↔

Buluş yoluyla (Bruner)
- Öğrenci merkezli
- Özelden genele (tümevarım)
- Öğrenci örneklerden ilkeyi kendisi bulur
- Anahtar kavramlar: keşif, sarmal program
- Kalıcı ve transfer edilebilir öğrenme

3. Tam öğrenme modeli

Benjamin S. Bloom'un geliştirdiği bu model, toplu öğretimde ortaya çıkan başarı farklarını azaltmanın yollarını arar. Bloom'a göre öğrencilere ek zaman ve ek öğrenme fırsatı tanınırsa hemen hepsi hedef davranışları benzer düzeyde kazanabilir. Her ünitenin sonunda eksikler belirlenip giderilir ve öğretimin niteliği yükseltilirse öğrenciler arasındaki farklar giderek kapanır, başarı yükselir.

- Öğrenci giriş özellikleri bilişsel giriş davranışları ve duyuşsal giriş özellikleri olarak ikiye ayrılır.
- Öğretim hizmetinin niteliğini ipuçları, öğrenci katılımı, pekiştireçler, dönüt ve düzeltme belirler.
- Öğrenmeye bireysel destek önemlidir.
- Modelin öngördüğü öğrenme ürünleri: öğrenci başarısı, öğrenme hızı ve duyuşsal kazanımlar.

Biliyor muydun? Bloom modeli 1968'de "Learning for Mastery" başlıklı yazısıyla ortaya koymuştur. Ünite sonunda yapılan biçimlendirici (izleme) testleri kimin üniteyi tam öğrendiğini gösterir: öğrenenler zenginleştirme etkinliklerine geçer, öğrenemeyenlere düzeltici (tamamlayıcı) öğretim yapılır.

Tam öğrenmede ünite sonu

Biçimlendirici (izleme) testi
üniteyi kim tam öğrendi?

- **Tam öğrenenler** — zenginleştirme etkinlikleri
- **Öğrenemeyenler** — düzeltici (tamamlayıcı) öğretim

4. Araştırma yoluyla öğrenme

Öğrenci belirli bir konuyu kendisi araştırarak öğrenir. Model öğrenci merkezlidir; öğretmen rehberlik eder ve yönlendirir. Öğrenci işin içinde olduğu için bilgi kalıcı olur; planlı zihinsel çalışma alışkanlığı ve sorumluluk duygusu gelişir. Notlar kurucusu olarak **John Dewey**'yi gösterir. Uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme düzeyinde öğrenme sağlar; problem çözme, proje ve deney gibi yöntemlerle işlenir.

5. Okulda öğrenme modeli

John B. Carroll 1963'te ortaya koyduğu bu modelde öğrenmeyi zaman kavramıyla açıklar. Ona göre bir öğrenci, belli bir konuyu öğrenmek için ihtiyaç duyduğu süreyi gerçekten o işe ayırırsa yeterli öğrenme düzeyine ulaşır. Öğrenme derecesi, kabaca "kullanılan zaman / ihtiyaç duyulan zaman" oranıyla ifade edilir. Modelin beş öğesi:

1. Konu için gerekli zamanın ayrılması (yetenek)
2. Öğrencinin hazırbulunuşluğu (öğretimden yararlanma yeteneği)
3. Sebat: öğrencinin öğrenmeye gönüllü olarak ayırdığı zaman, isteklilik
4. Fırsat: öğrenme için tanınan süre
5. Öğretimin niteliği

Carroll modelinin beş öğesi

Öğrenciye ait
- Yetenek
- Öğretimden yararlanma yeteneği
- Sebat

↔

Öğretime ait
- Fırsat
- Öğretimin niteliği

Hatırla! Ders kitaplarındaki klasik adlar: yetenek · öğretimden yararlanma yeteneği · sebat · fırsat · öğretimin niteliği. İlk üçü öğrenciye, son ikisi öğretime ait öğelerdir. Carroll'un bu modeli, Bloom'un tam öğrenme modeline ilham vermiştir.

6. Çoklu zekâ kuramına dayalı öğretim

Howard Gardner'ın kuramına göre zekâ tek bir yetenek değildir; öğrenciler farklı zekâ alanlarında öne çıkabilir. Bu yüzden etkinlikler farklı zekâ alanlarına hitap edecek biçimde çeşitlendirilir. Kurama göre sekiz zekâ alanı vardır:

Gardner'a göre sekiz zekâ alanı

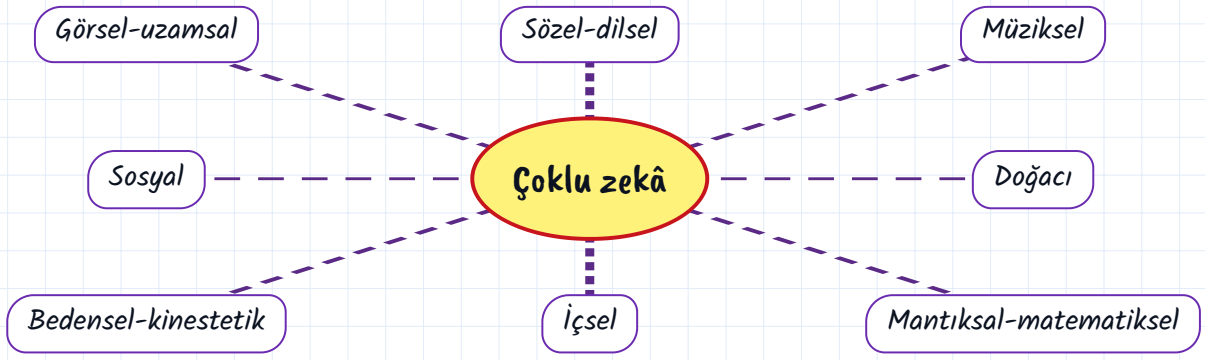

Zekâ alanı	Din dersinde örnek etkinlik
Görsel-uzamsal	Resim, fotoğraf, grafik, şekil, kavram haritası
Sözel-dilsel	Şiir, okuma parçası, örnek olay, sure ve duaların anlamı, röportaj
Müziksel	İlahi, şarkı, Kur'an tilaveti dinleme
Sosyal (kişilerarası)	Grup çalışması, empati kurma
Doğacı	Doğadaki düzen ve Yaratıcı, doğal çevre ve din, coğrafya ile dinî yaşayış ilişkisi
Bedensel-kinestetik	Drama, canlandırma
İçsel (öze dönük)	"Sen olsaydın ne yapardın?" türü sorular
Mantıksal-matematiksel	Sebep-sonuç ilişkisi kurma, istatistik verileri yorumlama

Zekâ alanları birbirinden kopuk değildir. Öğretim farklı zekâ alanlarına göre çeşitlendirildiğinde öğrenme kolaylaşır; bu yüzden tek bir strateji, yöntem ya da tekniğe bağlı kalınmamalıdır. Model, öğretmene ders planlamada zengin bir seçenek yelpazesi sunar.

> **Biliyor muydun?** Gardner kuramını 1983'te **Frames of Mind** adlı kitabıyla ortaya koyduğunda yedi zekâ alanı saymıştı; doğacı zekâyı 1995'te sekizinci alan olarak ekledi. Varoluşsal zekâyı da tartışmış, ancak listeye kesin olarak eklememiştir.

7. Bireyselleştirilmiş (programlı) öğrenme

B. F. Skinner'ın pekiştirme ilkelerine dayanır: öğrenciler grupça değil, her biri kendi hızında ilerleyerek öğrenir. Programlı öğretimin ilkeleri:

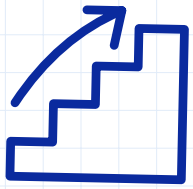

Küçük adımlar, bireysel hız

- Davranışsal amaçlar: Öğretimi bitiren öğrenciden beklenen davranışlar gözlenebilir biçimde tanımlanır.
- Küçük adımlar: Konu basitten karmaşığa doğru küçük parçalara bölünür.
- Etkin katılım: Öğrenci her adımda bir tepkide bulunur.
- Anında düzeltme (dönüt): Öğrenci cevabının doğru olup olmadığını hemen görür, yanlışını o anda düzeltir.
- Aşamalı ilerleme: Öğrenme, öğretilecek konunun yapısına göre kurgulanır.
- Bireysel hız: Her öğrenci kendi kapasitesine göre ilerler.
- İpucu verme: Güdülenmeyi korumak için öğrencinin başarabileceği düzeyde etkinlikler ve ipuçları sunulur.
- Değerlendirme: En verimli öğrenme bireyin kendi hızında gerçekleşendir; bu imkân her öğrenciye tanınır.

8. Yapılandırmacı yaklaşım

Yapılandırmacılığa göre bilgi hazır olarak aktarılmaz; öğrenci onu kendi zihninde inşa eder. Öğrenci pasif bir alıcı değil, bilgiyi seçen, yorumlayan ve kuran kişidir; öğretmen rehber ve kolaylaştırıcıdır. Sebep-sonuç ilişkileri öne çıkar. Başlıca kuramcılar **Jean Piaget**, **Lev Vygotsky** ve **John Dewey**'dir.

Kol	Temsilci	Vurgu
Bilişsel yapılandırmacılık	Piaget	Bilgi, bireyin çevresiyle etkileşiminde özümseme, uyma ve dengeleme süreçleriyle kurulur.
Sosyal yapılandırmacılık	Vygotsky	Öğrenme, daha iyi bilen biriyle etkileşimde gerçekleşir; öğrenci yakınsak (yakın) gelişim alanı kadar ilerleyebilir.

Bilgi **Türk Maarif Ansiklopedisi**ne göre MEB, 2004'ten itibaren ilk ve ortaöğretim programlarını yapılandırmacı ve aktif öğrenme temelli bir anlayışla düzenlemiştir.

Yapılandırmacı derslerde yaygın olarak kullanılan işleniş sırası 5E modelidir:

5E öğrenme döngüsü

Dikkat çekme (Engage) → Keşfetme (Explore) → Açıklama (Explain) → Derinleştirme (Elaborate) → Değerlendirme (Evaluate)

Örnek konu: hac

1. Dikkat çekme: Öğrencinin merakı uyandırılır, ön bilgisi yoklanır; örneğin derse konuyla ilgili bir soruyla başlanır.
2. Keşfetme: Öğrenci konuyu kendisi yoklar; örneğin haccı anlatan kısa bir film izler.
3. Açıklama: Kavramlar netleştirilir; hacla ilgili terimler, görevlerin nerede ve nasıl yapıldığı açıklanır.
4. Derinleştirme: Öğrenilen bilgi yeni durumlara aktarılır (transfer).
5. Değerlendirme: Öğrenci kazandığı becerileri kullanır; hem öğretmen hem öğrenci ne kadar anlaşıldığını ölçer.

Biliyor muydun? 5E modeli, ABD'de BSCS (Biological Sciences Curriculum Study) ekibi içinde **Rodger Bybee** öncülüğünde 1987'de geliştirilmiştir.

9. Proje tabanlı öğrenme

Öğrenci bilgiye hazır olarak değil, belli bir sorunu çözmek için yürüttüğü araştırma sonunda ulaşır. Sorun bir proje hâlinde ve çoğunlukla ekip çalışmasıyla ele alınır; süreç uzun solukludur. Pragmatizm, ilerlemecilik ve yapılandırmacılıkla aynı doğrultudadır.

Proje tabanlı öğrenmenin basamakları

Konuyu belirleme → Çalışma planı → Uygulama ve veri toplama → Sunumu planlama ve yapma → Değerlendirme

Öğrencinin duygu ve tecrübelerinden yararlanma

Öğrencinin kendi gözlem ve yaşantılarından hareket etmek, bilgiyi kalıcı kılmanın yanında onun davranışa dönüşmesini de kolaylaştırır. Bu iki aşamada yapılır:

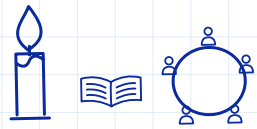

Yaşantıdan kavrama

1. **Duygusal hazırlık:** Bir olay çözümlenir, açıklanır ve duygusal yönü öne çıkarılır. Yardıma muhtaç bir yaşlı, yaralı ya da aç insanlar, kumar yüzünden ailesini ihmal eden bir baba gibi örnekler kullanılır.
2. **Dinî kavramlarla ilişkilendirme:** Aynı olay dinî kavramlarla yorumlanır; yardımlaşma, iyilik, şükür, merhamet, toplumsal duyarlılık ve sorumluluk kavramları dinî dayanaklarıyla açıklanır.

Hatırla: model → kuramcı

Sunuş Ausubel	**Buluş** Bruner	**Tam öğrenme** Bloom
Okulda öğrenme Carroll	**Araştırma** Dewey	**Çoklu zekâ** Gardner
Programlı öğrenme Skinner	**Yapılandırmacılık** Piaget, Vygotsky, Dewey	**SE** BSCS (Bybee)

Özet / Kendini Dene

Soru kartları: cevabı kapat, hatırla

1 "Öğrenmeyi etkileyen en önemli etken öğrencinin zaten bildiğidir" diyen kuramcı?

cevap Ausubel (sunuş yoluyla öğretim).

2 Ek zaman ve ek fırsatla herkesin öğrenebileceğini savunan model?

cevap Bloom'un tam öğrenme modeli.

3 Öğelerini zaman kavramıyla açıklayan model?

cevap Carroll'un okulda öğrenme modeli (1963).

4 Gardner'ın sonradan eklediği zekâ alanı?

cevap Doğacı zekâ.

5 SE'de öğrenilenin yeni durumlara aktarıldığı basamak?

cevap Derinleştirme.

Öğretim Yöntem ve Tekniklerinin DKAB Derslerinde Kullanımı

Yöntem, hedefe ulaşmak için izlenen yoldur; teknik ise o yolu uygularken başvurulan somut uygulama biçimidir. Tek bir yöntem her

konuya uymaz: soyut bir inanç konusu düz anlatımla, bir ahlak konusu drama ile, bir ibadet konusu gösterip yaptırma ile daha iyi öğretilebilir. Sınavlarda çoğunlukla bir ders sahnesi anlatılır ve hangi yöntem ya da tekniğin kullanıldığı sorulur.

Genelden somuta: model → yöntem → teknik

Teknik
yolu uygularken başvurulan somut uygulama biçimi

Yöntem
hedefe ulaşmak için izlenen yol

Yaklaşım / model (strateji)
genel çerçeve: sunuş, buluş, araştırma-inceleme...

Yöntem ve teknikler, yaklaşımın çizdiği çerçevenin içinde seçilir.

Yöntem seçerken nelere bakılır?

Konu ve hedef
Konunun niteliği ve öğretimin hedeflerine uygunluk

Öğrenci
Yaş, düzey, sınıf mevcudu

Öğretmen
Bilgi, beceri ve tecrübesi

Maliyet
Yöntemin maliyeti

Zaman ve imkân
Zaman ve fiziki imkânlar

1. Düz anlatım (takrir)

Bilgiyi öğretmenin sözlü olarak açıkladığı, bilinen en eski ve klasik yöntemdir. Öğrenci büyük ölçüde dinleyici (pasif alıcı) konumundadır. Sunuş yoluyla öğretim stratejisinde ve bilgi düzeyindeki hedeflerde sık kullanılır. Din dersinde soyut kavram ve terimleri açıklamak için uygundur; ancak ilgiyi çabuk dağıtabileceği için başka yöntem ve materyallerle desteklenmeli, öğrenci soru sormaya ve katılmaya teşvik edilmelidir.

Takrir: öğretmen anlatır

2. Soru-cevap

Konu, öğretmenin ve öğrencilerin sorduğu sorular, verilen cevaplar ve bu cevapların değerlendirilmesi üzerinden işlenir. Ustalıkla kullanıldığında buldurucu yöntem ya da Sokrat yöntemi adını alır: öğretmen cevabı söylemez, sorularla öğrenciye buldurur. Öğrenci etkin olduğundan bilgi kalıcıdır; dikkati çekmek ve canlı tutmak için de elverişlidir. Analiz, sentez ve değerlendirme düzeyinde öğrenmeye imkân verir.

3. Problem çözme

Bir sorunun farklı boyutlarıyla ele alındığı, çözüm için gerekli verilerin toplanıp değerlendirildiği ve eldeki imkânların çözümde kullanıldığı yöntemdir. Analiz, sentez, genelleme gibi üst düzey zihinsel işlemler devreye girer. Problem çözmede iki akıl yürütme yolu vardır: özelden genele giden tümevarım ve genelden özele giden tümdengelim.

Aşamaları kısaca: önce sorun ortaya konur ve öğrencinin onu gerçekten bir güçlük olarak hissetmesi ve kavraması sağlanır; ardından çözüm üzerine fikir yürütülür ve sonuca ulaşılır. Öğrenciye problem çözme becerisi kazandıran öğretim stratejisi araştırma-inceleme stratejisidir.

Problem çözmenin aşamaları

Sorunu ortaya koyma → **Güçlüğü hissetme ve kavrama** → **Çözüm üzerine fikir yürütme** → **Sonuca ulaşma**

Akıl yürütme: tümevarım (özelden genele) veya tümdengelim (genelden özele)

4. Altı şapkalı düşünme

Bir konudaki düşünce ve önerilerin karışık biçimde değil, sırayla ve sistemli olarak ortaya konmasını sağlar. Her şapka rengi bir düşünme yönünü temsil eder; öğrenci "şapka değiştirerek" bakış açısını değiştirir.

Altı şapka

Şapka	Düşünme biçimi
Beyaz	Tarafsızdır; yalnızca nesnel bilgi, veri ve olgular konuşulur.
Kırmızı	Duygusal ve kişiseldir; hisler gerekçe gösterilmeden dile getirilir.
Siyah	Temkinli ve eleştireldir; tehlikeler ve riskler hesaplanır.
Sarı	İyimserdir, yararın şapkasıdır; işin avantajları ortaya konur.
Yeşil	Yenilik ve yaratıcılık şapkasıdır; yeni fikir ve seçenek üretilir.

Şapka	Düşünme biçimi
Mavi	Serinkanlı kontrol şapkasıdır; süreci yönetir, sorunu tanımlar, sonuçları toplar ve düşünceleri sistemleştirir.

Biliyor muydun? Teknik, **Edward de Bono**'nun 1985'te yayımlanan ***Six Thinking Hats*** kitabıyla yaygınlaşmıştır. Mavi şapka düşünme oturumunu hem başlatan hem de bitiren şapkadır.

Dikkat! Sarı ile yeşil sık karışır: sarı = fayda/olumlu yön, yeşil = yeni fikir. Siyah olumsuz olanı, mavi ise süreci yönetir.

5. Beyin fırtınası

Bir sorun karşısında zihinde var olan bilgileri hızla harekete geçirip çok sayıda yaratıcı fikir üretmeye dayanır. Amaç özgün düşünceleri ortaya çıkarmaktır; bu yüzden olabildiğince çok fikir üretmek ve düşünceyi sınırlamamak temel kuraldır. Konu olumsuz sorularla ("Bu işi nasıl daha kötü yaparız?") ele alınırsa buna ters beyin fırtınası denir.

Biliyor muydun? Beyin fırtınasını **Alex F. Osborn** 1953 tarihli ***Applied Imagination*** kitabında yaygınlaştırmıştır. Dört kuralı: fikir sayısı çok olsun, eleştiri ertelensin, sıra dışı fikirler hoş karşılansın, fikirler birleştirilip geliştirilsin.

Osborn'un dört kuralı

Çok fikir
Fikir sayısı çok olsun.

Eleştiri sonra
Eleştiri ertelenir.

Sıra dışı serbest
Sıra dışı fikirler hoş karşılanır.

Birleştir
Fikirler birleştirilip geliştirilir.

6. Örnek olay incelemesi

Dersin amacına uygun gerçek ya da kurgusal bir olay, öğretmenin rehberliğinde planlı biçimde incelenir: olay anlatılır, ayrıntılar belirlenir, tartışılır, değerlendirilir ve sonuca bağlanır. Din dersinde Kur'an kıssaları, İslâm tarihinden ve Hz. Peygamber'in hayatından örnekler ya da günlük hayattan olaylar kullanılabilir. Olay film veya slaytla sunulabileceği gibi birkaç öğrenciye canlandırtılabilir de.

7. Gösterip yaptırma

Öğretmen bir davranışı önce kendisi gösterir, sonra öğrencilere yaptırır. Din dersinde özellikle ahlaki davranışların ve toplumsal ilişkilerde nasıl davranılacağının öğretiminde işe yarar (abdest, selamlaşma, ziyaret adabı gibi).

8. Gezi-gözlem

Cami gibi ibadet mekânları, tarihî eserler, hatta tabiatın kendisi din öğretimi için gezi-gözlem alanıdır. Öğrenilenin kolay ve kalıcı olmasını sağlar; en önemli katkısı teori ile pratiği buluşturmasıdır. 2018 programı da imkânlar elverdikçe öğrencilerin dinî, tarihî ve kültürel mekânları yerinde tanımasını ister.

9. Sinektik

Bir fikri başka bir alana taşıyarak düşünmeye dayanan yaratıcı düşünme tekniğidir. Özü, yabancı olanı tanıdık, tanıdık olanı yabancı kılmaktır; bunu da analoji (benzetme, kıyas) ile yapar. Örneğin rüzgârda sallanan ağaçları Allah'ı zikrediyor, su içtikten sonra başını kaldıran kuşu şükrediyor gibi yorumlamak sinektik bir bakıştır.

> **Biliyor muydun?** Sinektik, 1950'lerde **William J. J. Gordon** ve **George M. Prince** tarafından geliştirilmiştir. Gordon yöntemin özünü "tanıdığı yabancılaştırmak, yabancıyı tanıdıklaştırmak" diye özetler.

10. Drama ve rol oynama

Drama, bir yaşantıyı, olayı ya da soyut bir kavramı oyun yoluyla canlandırmaktır. İki türü vardır:

Drama türleri

Yaratıcı (doğal) drama
- Önceden yazılmış metin yoktur, doğaçlamadır
- Katılımcıların kendi fikir, anı ve bilgilerine dayanır
- Kostüm ve dekor kullanılmaz

↔

Biçimsel (formal) drama
- Öğretmen denetiminde yürür
- Bir senaryoya bağlıdır
- Kostüm ve dekor kullanılabilir

Rol oynamada öğrenci başka birinin kimliğine bürünür; o kişi gibi davranırken aslında kendi duygu ve düşüncelerini dışa vurur. Bu yöntemler din dersinde özellikle paylaşma, sorumluluk ve başkalarıyla ilişkiler gibi ahlak konularında elverişlidir.

11. Benzetim (simülasyon)

Gerçek ortamda çalışmanın tehlikeli, pahalı, zor ya da imkânsız olduğu durumlarda, gerçeğe benzetilmiş bir ortam veya model üzerinde deneyim kazandırılır. Örneğin sınıfta Kâbe maketi etrafında tavaf canlandırması.

12. Mikro öğretim

Kısa bir öğretim uygulamasının küçük bir grup önünde yapılıp kaydedilmesi, ardından izlenip değerlendirilmesi ve düzeltilmesi esasına dayanır. Öğretmen yetiştirmede kullanılır.

> **Biliyor muydun?** Mikro öğretim 1963'te Stanford Üniversitesinde **Dwight W. Allen** tarafından geliştirilmiştir; ilk uygulamalarda yaklaşık 20 dakikalık ders küçük bir öğrenci grubuna anlatılıp videoya kaydediliyordu.

13. Gösteri

Bir işin nasıl yapıldığını izleyicilerin önünde göstermek veya genel ilkeleri uygulama üzerinde açıklamak için kullanılır. Gösterip yaptırmadan farkı, öğrencinin burada yalnızca izlemesidir.

Gösteri mi, gösterip yaptırma mı?

Gösteri
- Öğretmen işi izleyicilerin önünde gösterir
- Genel ilkeler uygulama üzerinde açıklanır
- Öğrenci yalnızca izler

↔

Gösterip yaptırma
- Öğretmen önce kendisi gösterir
- Sonra öğrencilere yaptırır
- Ahlaki davranış ve adap öğretiminde (abdest, selamlaşma, ziyaret)

14. İstasyon

Başlatılmış bir işe katkı yapma ya da onu tamamlama esasına dayanır. Sınıfta slogan yazma, afiş hazırlama, şiir veya öykü yazma, resim çizme gibi istasyonlar kurulur; gruplar istasyonları dolaşarak öncekilerin işini sürdürür. Böylece her öğrenci kendi yeteneğini gösterme imkânı bulur.

15. Keller planı

Öğrenciler arasındaki bireysel farklar ve derse ayrılan zamanın yetersizliği öğrenmeyi engellediği için öğretimin bireyselleştirilmesi gerektiği düşüncesine dayanır. Öğrenci üniteleri kendi hızında çalışır; bir üniteyi tam öğrendiğini gösterince sonrakine geçer.

> **Biliyor muydun?** Plan, **Fred S. Keller**'in 1960'ların sonunda tanıttığı "Kişiselleştirilmiş Öğretim Sistemi" (PSI) olarak da bilinir; tam öğrenme anlayışıyla aynı ailedendir.

16. Argümantasyon (dayanaklandırma)

İddia, delil, kaynak

Bir konuda iddia ileri sürme, bu iddiayı destekleme, eleştirme ve değerlendirme sürecidir. Kısacası bir bilgiyi, hipotezi ya da görüşü savunurken **delil ve kaynak** göstermektir.

> **Bilgi** Argümantasyon öğretiminde sık kullanılan çerçeve **Stephen Toulmin**'in 1958 tarihli **The Uses of Argument** kitabındaki modeldir: iddia, veri, gerekçe, destek, niteleyici ve çürütücü.

Tekniklerin doğuş yılları

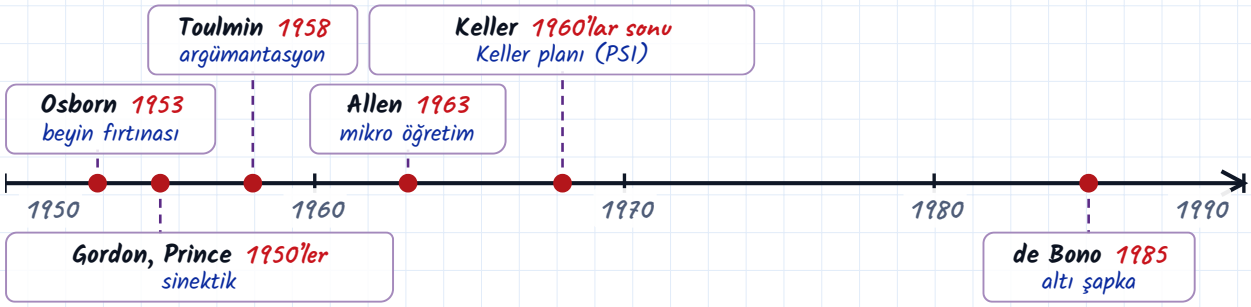

> **Hatırla!** Kişi–teknik eşleştirmesi: Altı şapka → de Bono · Beyin fırtınası → Osborn · Sinektik → Gordon · Mikro öğretim → Stanford (Allen) · Keller planı → Keller · Argümantasyon modeli → Toulmin

Özet / Kendini Dene

Soru kartları: cevabı kapat, hatırla

1 Soru-cevabın ustaca kullanımına ne denir?

cevap Buldurucu yöntem / Sokrat yöntemi.

2 Olumsuz sorularla yürütülen beyin fırtınası?

cevap Ters beyin fırtınası.

3 Analojiyle tanıdığı yabancı, yabancıyı tanıdık kılan teknik?

cevap Sinektik.

4 Senaryosu, kostümü ve dekoru olmayan drama?

cevap Yaratıcı (doğal) drama.

5 Başlanmış işi tamamlama esasına dayanan teknik?

cevap İstasyon.

DKAB Derslerinde Kullanılan Tartışma Teknikleri

Tartışma teknikleri, öğrencinin görüşünü ifade etmesini, başkasını dinlemesini ve farklı bakış açılarını tanımasını sağlar. Birbirine benzeyen teknikler (panel, forum, açık oturum, sempozyum, münazara) sınavda en çok kimin konuştuğu, dinleyicinin katılıp katılmadığı ve amacın ne olduğu üzerinden ayırt edilir.

Durum → teknik

- **Kalabalık sınıf** → Buzz grup
- **Empati** → Konuşma halkası
- **Yıl başı kuralları** → Beyin eseri
- **Pekiştirme** → Zıt panel
- **Dağılan dikkat** → Fikir taraması
- **Sorunun kaynağı** → Balık kılçığı

1. Buzz (vızıltı, fısıltı) grup

Sınıf küçük gruplara bölünür ve her grup kısa bir süre boyunca bir konuyu tartışır. Özellikle kalabalık sınıflar için uygundur. Amaç, öğrencilerin sınırlı zamanda görüş ve yorum geliştirmesidir.

2. Akvaryum (iç içe çember)

Öğrenciler iç ve dış çember olarak oturur; içteki grup tartışırken dıştaki grup gözlem yapar, sonra roller değişebilir. Üzerinde uzlaşılamayan ya da merak uyandıran konularda kullanılır; grupla çalışma becerisini geliştirir ve sınıfa canlılık katar.

3. Konuşma halkası

Öğrencinin görüş farklılıklarını görmesi, duygu ile düşünceyi ayırt etmesi, empati kurması ve arkadaşlarıyla sağlıklı iletişim kurması amaçlanır. "Sizce o an ne hissetmiştir?", "Sizce ne düşünmüştür?" gibi sorularla yürütülür.

4. Görüş geliştirme

Her öğrenci görüşünü bireysel olarak açıklar ve gerekçesini savunur. Tartışma ilerledikçe isteyen öğrenci kendi kararıyla görüşünü değiştirip yeniden kurabilir; ancak değişikliğin gerekçesini de açıklamak zorundadır.

5. Münazara

Bir konunun iki karşıt yönü, iki grup tarafından jüriyi ikna etme amacıyla tartışılır. Karşı tarafı anlamaktan çok kendi tezini savunmak esastır. Notlar bunun bir yarışma değil, fikir

savunması olduğunu vurgular.

6. Panel

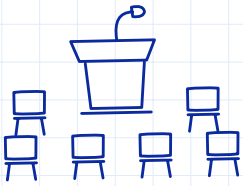

Dinleyici önünde tartışma

Bir başkan ve sayıları 4–6 arasında değişen konuşmacı, bir konunun farklı yönlerini dinleyicilerin önünde kendi aralarında tartışır. Amaç bir görüşü çürütmek ya da savunmak değil, konuyla ilgili eğilimleri ortaya koymaktır.

7. Forum

Farklı görüşteki konuşmacılar bir başkanın yönetiminde ve dinleyicilerin önünde bir sorunu tartışarak sonuca ulaşmaya çalışır. Belirleyici özelliği: dinleyiciler konuşmacılara doğrudan soru sorabilir.

Panel ile forum

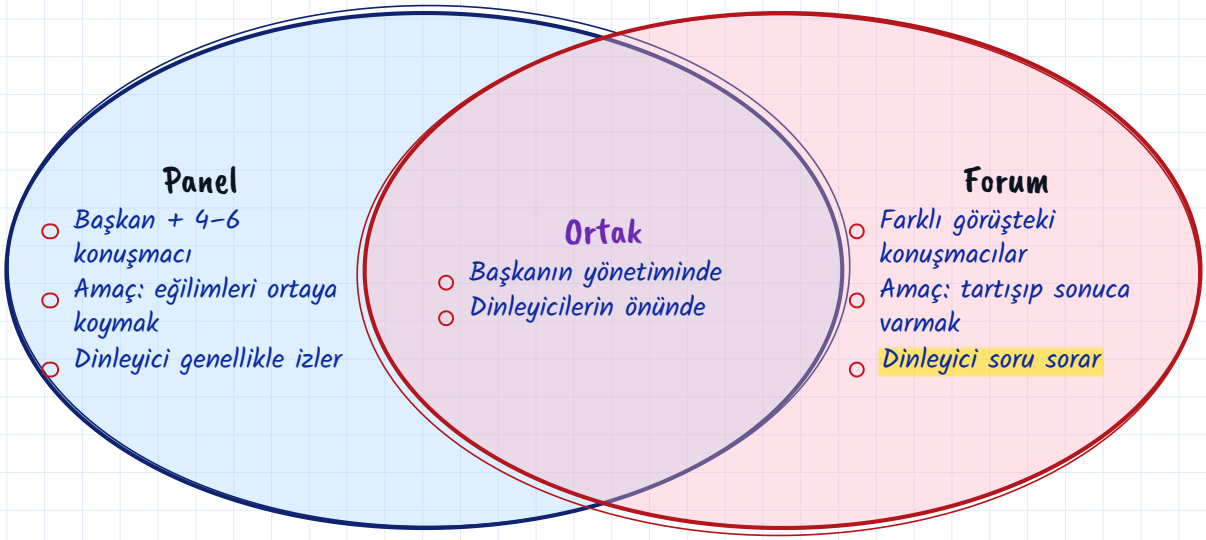

8. Açık oturum

Farklı görüşlere sahip küçük bir grup, bir başkanın yönetiminde sanat, düşünce, siyaset ya da toplumla ilgili bir konuyu başka bir topluluğun önünde tartışır. Konuşmacılar başkandan söz alarak konuşur; dinleyiciler de tartışmaya katılabilir.

9. Sempozyum (bilgi şöleni)

İki ya da daha çok konuşmacı, bir konu üzerine hazırladıkları çalışmaları dinleyicilere sunar. Çalışmalar bilimsel, sanatsal, akademik veya düşünsel olabilir. Burada ağırlık tartışmadan çok hazırlıklı sunumdadır.

Teknik	Konuşanlar	Dinleyici katılımı	Amaç
Münazara	İki karşıt grup	Jüri karar verir	Tezini savunup jüriyi ikna etmek
Panel	Başkan + 4–6 kişi	Genellikle izler	Eğilimleri göstermek

Teknik	Konuşanlar	Dinleyici katılımı	Amaç
Forum	Başkan + farklı görüştekiler	Soru sorar	Sorunu tartışıp sonuca varmak
Açık oturum	Başkan + küçük grup	Katılabilir	Farklı görüşleri kamuya aktarmak
Sempozyum	İki veya daha çok uzman	Dinler	Hazırlanmış çalışmaları sunmak

10. Beyin eseri (ürünü)

Eğitim yılının başında sınıf kurallarını birlikte belirlemek ve öğrencilerin tek tek ve grup olarak görüş oluşturmasını teşvik etmek için kullanılır.

11. Zıt panel

Daha önce işlenmiş konuların gözden geçirilmesi ve ne kadar anlaşıldığının yoklanması için kullanılır; konunun pekiştirilmesine yarar. Sınıf iki gruba ayrılır: bir grup soruları hazırlar, diğeri cevapları.

12. Çalıştay (workshop)

Bir konuda deneyimli ya da araştırarak deneyim kazanacak kişilerin belli bir yerde bir araya gelip kısa sürede ortak sorunlarına ortak çözüm aradığı çalışmadır; notlara göre çoğunlukla 6–8 kişilik gruplarla yapılır. Sınıfta uygulanacaksa öğrencilerin konunun kavram ve ilkelerine en az uygulama düzeyinde hâkim olması gerekir. Notlar, maneviyatı geliştiren unsurlar konusunda öğretmenin bu tekniği tercih ettiğini kaydeder.

13. Sokratik seminer

Öğrencilerin ders kitaplarında daha önce karşılaşmadığı, seviyelerinin üzerindeki zor metinler grup hâlinde tartışılarak anlaşılır. Öğretmen soru soran ve tartışmayı yönlendiren kişidir.

14. Fikir taraması

Dersin herhangi bir anında, dağılan dikkati yeniden toplamak ve sınıfa canlılık kazandırmak için öğrencilerin bir konudaki görüşleri hızla alınır.

15. Kartopu

Bilginin paylaştıkça çoğaldığı fikrine dayanır; amaç öğrenciler arasında bilgi alışverişini ve etkileşimi artırmaktır. Grup, kartopu gibi giderek büyür:

Kartopu tekniği

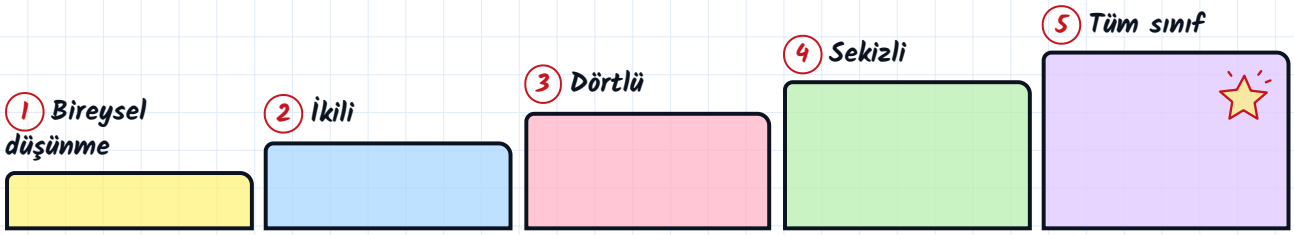

16. Balık kılçığı

Bir sorunun olası bütün nedenlerini ve bu nedenler arasındaki ilişkileri görünür kılmak için kullanılır. Sorun balığın başına, nedenler kılçıklara yazılır; böylece sorunun kaynağına inilir.

Biliyor muydun? Balık kılçığı (neden-sonuç) diyagramını 1960'larda kalite yönetiminde yaygınlaştıran Japon uzman **Kaoru Ishikawa**'dır; bu yüzden "Ishikawa diyagramı" da denir.

17. Çember

Genellikle 10–15 öğrenci çember biçiminde oturur ve bir liderin yönetiminde sorulan sorulara sırayla cevap verir. Her konuşmacıya 1–2 dakika tanınır; konuşmaları bir sekreter kaydeder. Hatalı bir cevap olursa lider düzeltir, tartışma sonunda ana noktaları vurgular; gerekirse ikinci tur yapılır.

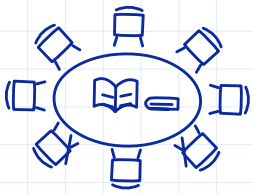

Çember: sırayla söz

Özet / Kendini Dene

Soru kartları: cevabı kapat, hatırla

1 Kalabalık sınıfta küçük gruplarla kısa tartışma?

cevap Buzz grup.

2 Dinleyicinin konuşmacıya soru sorabildiği teknik?

cevap Forum.

3 Eğilimleri göstermeyi amaçlayan, başkan ve 4–6 kişiyle yapılan teknik?

cevap Panel.

4 Bir grubun soru, diğerinin cevap hazırladığı pekiştirme tekniği?

cevap Zıt panel.

5 Yıl başında sınıf kurallarını belirlemeye yarayan teknik?

cevap Beyin eseri.

İnanç ve İbadet Öğretimi

Din dersinin iki çekirdek alanı inanç ve ibadettir. İnanç soyut kavramlarla (Allah, melek, ahiret) ilgilidir ve çocuğun zihinsel gelişimini gözetmeyi gerektirir; ibadet ise davranış ve alışkanlık boyutu ağır basan bir alandır. İkisi birbirinden koparılmadan öğretilir.

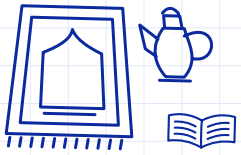

İnanç öğretiminin ilkeleri

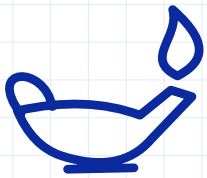

Korku değil, Allah sevgisi

- Çocuğun inanma ihtiyacı İslâm'ın özüne uygun bir biçimde karşılanır.
- Batıl inançların zihinde yer etmesinin önüne geçilir.
- Allah inancı öğretilirken çocuğun kendi yaşantılarından yararlanılır.
- Soyut düşünme yeteneği henüz gelişmemiş çocuğa Allah'ın varlığı, kendi yaratılışından ve çevresinden örneklerle gösterilir.
- Öğretimin merkezinde korku değil Allah sevgisi bulunur.
- Çocuğun soruları ve davranışları karşısında hoşgörülü ve sabırlı olunur.
- Zaman ve mekân unsurlarından (mübarek gün ve geceler, cami gibi) yerinde yararlanılır.
- Çocuğun çevresindeki dünya ile aklı arasında bağ kurularak düşünme yeteneği harekete geçirilir.

İbadet öğretiminin ilkeleri

İmanla birlikte
İbadet öğretimi iman öğretimiyle yürür; anlamı inançla temellenir.

Özendirici üslup
Korkutan, zorlayan değil; özendiren, teşvik eden bir üslup.

Örnek ve uygulama
Çocuğun taklit edebileceği örnekler, uygulama fırsatları.

Erken başlangıç
Alışkanlık için ibadet öğretimine küçük yaşta başlanır.

İnanç ve ibadet öğretimi

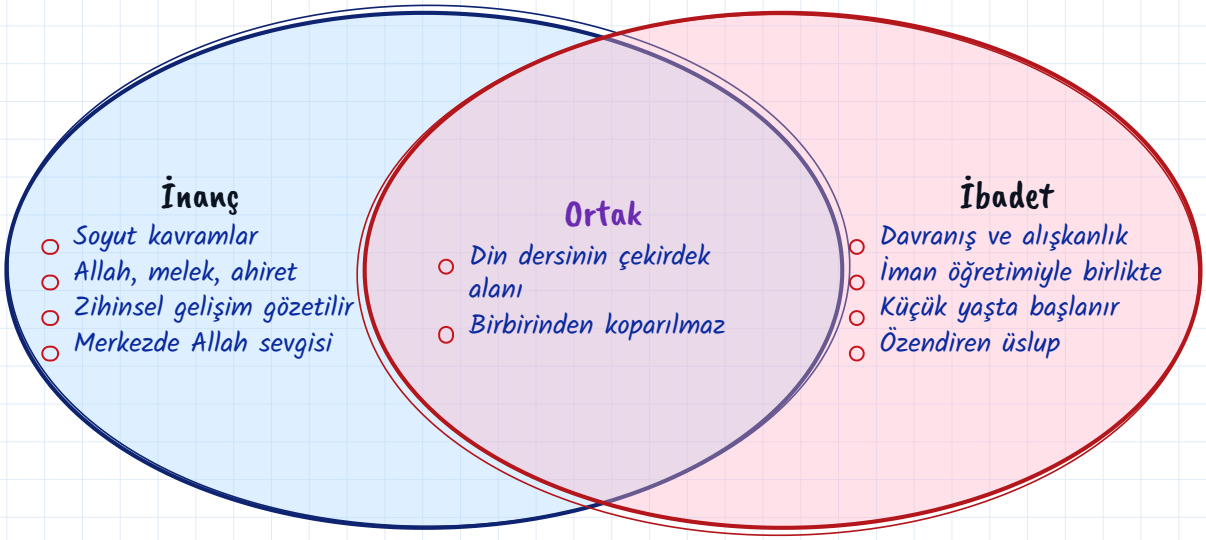

Sure ve dua öğretiminin ilkeleri

Baskısız ezber
Ezber yöntemi kullanılabilir, ancak öğrenciye ezber için baskı yapılmaz.

Anlamıyla
Ezberle yetinilmez; sure ve duanın anlamı, dinî önemi ve mesajı da açıklanır.

Doğru telaffuz
Öğretmen metni birkaç kez okur, öğrencilere tekrar ettirir; telaffuz hatası önlenir.

Meal yanında
Derste bir Kur'an meali bulundurulur; surelerin anlamı buradan okunur.

Bilgi 2018 programı da aynı çizgidedir: öğrenciler ayet, hadis, sure ve duaları ezberlemeye zorlanmaz; sure ve dualarda içeriğin ve mesajın kavranması esastır.

Özet / Kendini Dene

Soru kartları: cevabı kapat, hatırla

1 İnanç öğretiminde esas alınacak duygu?
cevap Allah sevgisi.

2 İbadet öğretimi neyle birlikte ele alınır?
cevap İman öğretimiyle.

3 Sure ve dua öğretiminde ezberle ilgili temel ilke?
cevap Baskı yapılmaz; anlam da öğretilir.

4 İbadet öğretimine ne zaman başlanması yerindedir?
cevap Küçük yaşta; alışkanlık kazanması için.

Ahlâki ve Dinî Gelişim

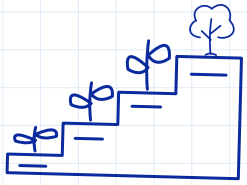

Çocuğa ahlak ve din öğretirken onun hangi gelişim döneminde olduğunu bilmek gerekir. Ahlâk gelişimini açıklayan kuramlar, insanın doğuştan iyi mi kötü mü olduğuna dair farklı varsayımlardan yola çıkar ve bu varsayım eğitim anlayışını da belirler. Notlarda üç kuram öne çıkar:

Ahlâk gelişimi kuramları

- **Ahlâk gelişimi** — 3 kuram
  - **Psikanalitik kuram** — Freud · insan doğuştan kötüye meyilli
  - **Öğrenme kuramı** — insan boş levha · ödül-ceza, taklit, model alma
  - **Zihin gelişimi kuramı** — insan doğuştan iyi · ahlak zihinsel gelişime bağlı
    - 2 dönem **Piaget** — Dışa bağlı → Özerk
    - 3 düzey **Kohlberg** — Gelenek öncesi → Geleneksel → Gelenek sonrası

1. Psikanalitik kuram

Notlarda "doğuştan günahkâr" diye özetlenen bu yaklaşıma göre insan doğuştan kötüye meyillidir; doğruyu ancak sosyalleşme sürecinde yetişkinlerin yardımıyla bulur. **Sigmund Freud** toplumun bastırıcı yönünü eleştirir; ama çocuktaki denetlenmesi gereken eğilimlerin yönlendirilmesi için bu bastırmanın gerekli olduğunu da kabul eder.

2. Öğrenme kuramı

İnsan ne iyi ne kötü doğar; boş bir levha gibidir ve sosyalleşme sürecinde istenen yöne götürülebilir. Çocuk çevresinin etkilerine edilgen biçimde uyar. Uyulması ve kaçınılması gereken kurallar ödül ve ceza ile kazandırılır; taklit ve model alma bu süreçte belirleyicidir.

Boş levha: ödül, ceza, model

3. Zihin (bilişsel) gelişim kuramı

İnsan doğuştan iyidir. Ahlak, iyi ile kötünün bilinçli olarak değerlendirilmesi olduğu için ahlaki gelişim zihinsel gelişime bağlıdır. Tıpkı zihin gibi ahlak da somuttan soyuta, dış otoriteden özerkliğe (otonomi) doğru gelişir. İki büyük temsilcisi **Jean Piaget** ve **Lawrence Kohlberg**'dir.

Piaget: iki dönem

Piaget'ye göre ahlak gelişimi

Kurallar değişmez → kurallar insanlarca konur ve değişebilir

- **Dışa bağlı dönem** notlarda 6–10 yaş: Çocuk yetişkinlerin koyduğu kurallara sıkı sıkıya bağlıdır ve kuralların değişmeyeceğine inanır. Bir davranışı değerlendirirken **niyete değil sonuca** bakar. Ona göre adalet, suçu işleyenin hiçbir yorum yapılmadan cezalandırılmasıdır.
- **Özerk dönem** 10 yaş ve sonrası: Farklı düşüncelerle tanışan çocuk karşılaştırma yapabilir hâle gelir. Kuralların değişebileceğini, bir olayın farklı açılardan değerlendirilebileceğini ve niyetin önemli olduğunu fark eder.

> ⚠ **Dikkat!** Yaş sınırları kaynaklarda farklı verilir: bazı kaynaklar dışa bağlı dönemi yaklaşık **5–9 yaş**, özerk dönemi 10 yaş ve sonrası olarak gösterir. Soruda yaş yerine dönemin özelliği (niyet mi sonuç mu, kural değişmez mi) sorulursa daha güvenli cevap verirsin.

> 🔍 **Biliyor muydun?** Piaget ahlak gelişimi araştırmasını 1932 tarihli **The Moral Judgment of the Child** (Çocukta Ahlaki Yargı) kitabında yayımladı. Çocukların bilye oyunlarındaki kurallara bakışını gözlemleyerek ve onlara ahlaki ikilem içeren kısa hikâyeler sorarak çalıştı.

Kohlberg: üç düzey, altı evre

Kohlberg, Piaget'nin çalışmasını genişleterek ahlaki gelişimi üç düzeye ayırmıştır; her düzeyde iki evre vardır.

Kohlberg'in altı evresi

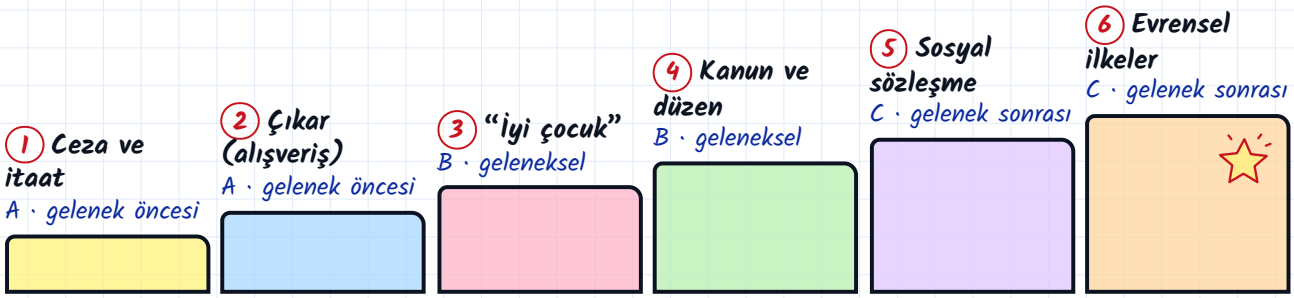

Ceza ve çıkar → toplumun onayı ve yasa → evrensel ilkeler

Düzey	Temel özellik	Evreler
A) Gelenek öncesi	Piaget'nin dışa bağlı dönemine benzer. Kurala itaat esastır; ben merkezli ve faydacı bir bakış vardır. Kurala uymanın sebebi cezadan kaçmak, ihtiyacı karşılamak ve ödül beklentisidir.	1. Ceza ve itaat yönelimi 2. Çıkar (karşılıklı alışveriş) yönelimi
B) Geleneksel	Toplumun onayı, kurallara ve yasalara uymak esastır.	3. "İyi çocuk" yönelimi (kişilerarası uyum) 4. Kanun ve düzen yönelimi
C) Gelenek sonrası	Kurallar kabul edilir; ama sosyal fayda, adalet, eşitlik gibi insanı merkeze alan evrensel ilkeler söz konusu olduğunda kuralların değişebileceği de kabul edilir.	5. Sosyal sözleşme yönelimi 6. Evrensel ahlak ilkeleri yönelimi

⚠ **Dikkat!** Bazı notlarda "evrensel ilkeler söz konusu olunca kurallar değişebilir" tanımı yanlışlıkla geleneksel düzeyin altına yazılmıştır. Bu özellik gelenek sonrası düzeye aittir; geleneksel düzeyde toplumun onayı ve yasalara uyma esastır.

Ahlaki davranış kazandırmanın ilkeleri

Gerekçe
Bir davranışın niçin yapılması ya da yapılmaması gerektiği gerekçesiyle açıklanır.

Dengeli sevgi
Çocuğa sevgi ve şefkatle yaklaşılır; ancak bu tutumda denge korunur.

Sorumluluk
Çocuğa gücünün yeteceği işler ve sorumluluklar verilir.

İyi örnek
Çocuğa iyi örnek olunur; model olma en etkili yollardan biridir.

Tekrar
Öğretilen ahlaki davranışın tekrar edilmesine fırsat tanınır.

Duygular
İyiliğe yönelten duygular güçlendirilir, kötülüğe sürükleyenler zayıflatılır.

Özet / Kendini Dene

Soru kartları: cevabı kapat, hatırla

1 İnsanı "boş levha" sayan kuram?

cevap Öğrenme kuramı.

2 Ahlakı zihinsel gelişime bağlayan kuramın temsilcileri?

cevap Piaget ve Kohlberg.

3 Niyete değil sonuca bakılan Piaget dönemi?

cevap Dışa bağlı (heteronom) dönem.

4 "Kanun ve düzen" evresi hangi düzeyde?

cevap Geleneksel düzey (4. evre).

5 Evrensel ilkelerin esas alındığı düzey?

cevap Gelenek sonrası.

Dinî Gelişim

Dinî gelişim, çocuğun din hakkındaki düşünce, duygu ve davranışlarının yaşla birlikte nasıl değiştiğini inceler. Özellikle ilk çocukluk döneminin özelliklerini bilmek, ailede ve okulda verilecek din eğitiminin dilini belirler.

İlk çocukluk döneminin belirgin özellikleri:

İlk çocukluk

- Din eğitimi, genel eğitimle birlikte ailede başlamalıdır ve çocuğun bedensel ve ruhsal gelişimine uygun olmalıdır.
- Bu dönemde çocuğun düşüncesi antropomorfiktir, yani Allah'ı ve soyut varlıkları insana benzeterek düşünür; bu yüzden soyut kavramlarda zorlanır ve dinle ilgili çok soru sorar. Sorulara onun kendisinden ve çevresinden örneklerle cevap verilir; ama hiçbir soru cevapsız bırakılmaz.

Ailede, sevgiyle başlar

- Din eğitiminin çıkış noktası **sevgi** olmalıdır.
- Çocuğun dinî hayatı yaşayarak tanımasına imkân verilir; dinî açıdan önemli gün ve gecelerden bu amaçla yararlanılır.
- Aile, çocuğa **sorumluluk duygusu** kazandırmayı ihmal etmez. Namaz alışkanlığı için sorumluluğun erken yaşta verilmesi faydalıdır; ancak çocuğun henüz **mükellef olmadığı** hiçbir zaman unutulmaz.

Karıştırma: antropomorfizm ≠ egosantrizm

Antropomorfik düşünce
- Allah'ı ve soyut varlıkları **insan gibi** tasavvur etmek

↔

Egosantrizm (ben merkezcilik)
- Her şeyi **kendi bakış açısından** değerlendirmek

Özet / Kendini Dene

Soru kartları: cevabı kapat, hatırla

1 Din eğitimi nerede başlar?

cevap Ailede, genel eğitimle birlikte.

2 Çocuğun Allah'ı insana benzeterek düşünmesine ne denir?

cevap Antropomorfik düşünce.

3 Namaz sorumluluğu verilirken unutulmaması gereken?

cevap Çocuğun mükellef olmadığı.

4 Din eğitiminin çıkış noktası ne olmalıdır?

cevap Sevgi.

Sorulardan Gelen Bilgiler

Bu bölüm, çıkmış ve deneme sorularında karşılaşılan, ama yukarıdaki ana başlıklara tam oturmayan bilgileri konu gruplarına ayırarak toplar. Tanımların çoğu tek bir anahtar kelimeyle sorulur; o kelimeyi vurguladık.

Kavramlar ve ilkeler

- **Sarmallık:** Sarmal programda aynı konu sınıflar ilerledikçe daha derin ve daha geniş biçimde yeniden ele alınır.
- **Kapsama ilkesi:** Yeni konu, daha önce öğrenilenlerle ilişkilendirilerek verilir.
- **Beklenti oluşturma (güdüleme):** Öğrenilecek konunun hayatta nerede işe yarayacağını anlatmakla sağlanır.

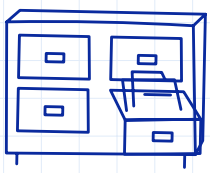

Tek kelimelik tanımlar

- **İnanırlık ilkesi:** Öğretmenin söz ve davranışlarında tutarlı olması, yani inandığı gibi yaşamasıdır.
- **Öz düzenleme:** Bireyin kendini gözlemesi, değerlendirmesi ve kendi hakkında farkındalık kazanmasıdır.
- **Hiyerarşik kavram haritası:** Bir kavram alt kavramlarına bağlanırken genelden özele doğru aşamalı bir yapı korunur.
- **Uygulama tarzı:** Öğretmenin yöntem ve teknikleri uygularken kişiliğiyle ortaya koyduğu üsluptur.
- **Edimsel mesaj:** Yaşantıyı değiştirmeye ve biçimlendirmeye yönelik mesajdır; en etkili biçimde **ilişkisel iletişim** yoluyla iletilir.

Ölçme ve değerlendirme

- **Performans değerlendirme:** Öğrencinin farklı problem durumları karşısında gösterdiği tepkiler belirlenir ve yeterliliği öğrenciyle birlikte değerlendirilir.
- **Performans görevi:** Eleştirel ve yaratıcı düşünme, problem çözme gibi alanlarda bilgi ve becerinin geliştirilmesini hedefleyen değerlendirme aracıdır.
- **Analitik rubrik:** Ürün veya performansın her bir parçası ayrı ayrı puanlanır, sonra bu puanlar toplanarak genel puan bulunur. (Bütüncül rubrikte ise ürün tek bir genel puanla değerlendirilir.)
- **V diyagramı:** Öğrenme sürecinin başında, ortasında ve sonunda bazı kritik sorular cevaplandırılarak daha anlamlı, derin ve kalıcı öğrenme hedeflenir.

Rubrik türleri

Analitik rubrik
- Her parça ayrı ayrı puanlanır
- Puanlar toplanıp genel puan bulunur

↔

Bütüncül rubrik
- Ürün bir bütün olarak değerlendirilir
- Tek bir genel puan verilir

Bilişsel alan basamakları (Bloom)

Klasik Bloom sınıflaması (1956)

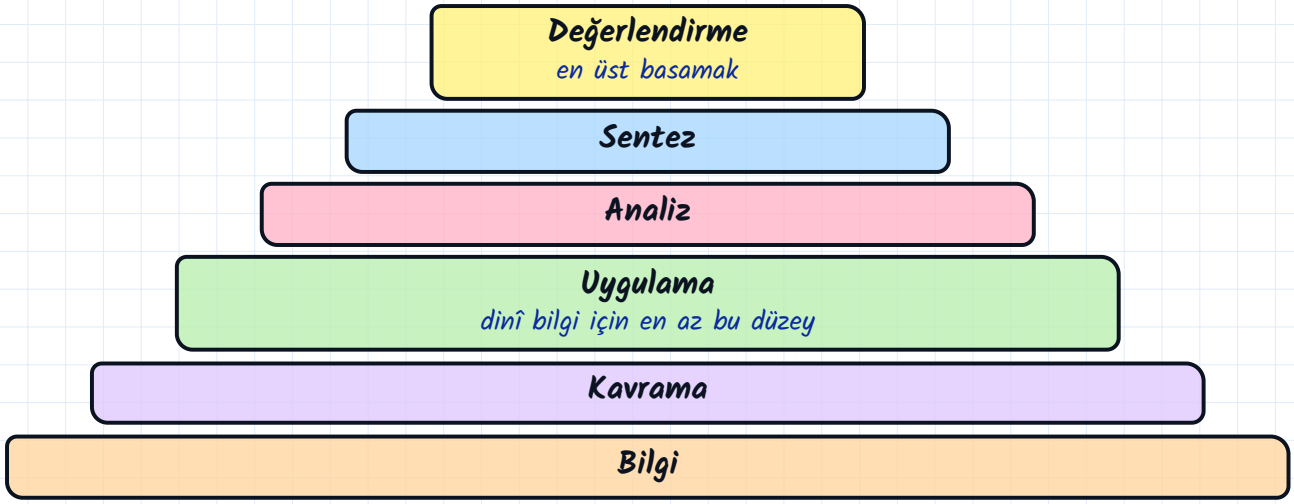

Alttan üste doğru: bilgi → kavrama → uygulama → analiz → sentez → değerlendirme

Basamak	Öğrenci bu düzeyde ne yapar?
Bilgi	Öğretileni hiçbir şey katmadan olduğu gibi hatırlar, söyler, yazar veya gösterir.
Kavrama	Bilgiyi özümser ve kendi cümleleriyle, başka bir biçimde ifade eder.
Uygulama	Bilgiyi gerçek hayatta kullanır ya da verilenlerden hareketle problem çözer.
Analiz	Bir bütünü anlamlı parçalarına ayırır, parçalar arası ilişkileri görür.
Sentez	Parçaları birleştirerek özgün bir bütün ortaya koyar.
Değerlendirme	Bir ölçüte dayanarak yorum yapar, eleştirir, yargıya varır.

- Dinî bilginin anlamlı ve işe yarar olması için öğrenmenin **en az uygulama** düzeyine ulaşması gerekir.
- Klasik sınıflamada en üst öğrenme basamağı **değerlendirme**dir.

⚠ **Dikkat!** Bu sıralama 1956 tarihli klasik Bloom sınıflamasıdır. 2001'de **Anderson** ve **Krathwohl**'un yenilediği sınıflamada basamaklar hatırlama, anlama, uygulama, analiz, değerlendirme ve **yaratma**dır; en üstte yaratma yer alır. Soru hangi sınıflamayı esas alıyor, kökten anla.

Düşünme becerileri

Beceri	Tanım (notlara göre)
Eleştirel düşünme	Karşılaşılan olay ve durumlara hemen hüküm vermeyip onları tutarlılık, doğruluk, gerçeklik ve güvenilirlik yönünden inceleyerek sonuca varmak.

Beceri	Tanım (notlara göre)
Yaratıcı düşünme	Değerlerle ilgili yeni ve özgün ürünler ortaya koymak, yeni çözüm yolları bulmak, bir senteze ulaşmak.
Yansıtıcı düşünme	Öğretmenin dersten önce ve sonra kendini değerlendirip sorunlara farklı açılardan bakması, öz eleştiriyle öğretme ortamını iyileştirmesi.
Üstbiliş	Klasik soru ve cevaplarla yetinmeyip kendine özgü, alışılmışın dışında cevaplar aramak; kendine sürekli "başka nasıl cevap verebilirim?" diye sormak.

⚠ **Dikkat!** Notlardaki üstbiliş tanımı genel literatürden farklıdır. Eğitim bilimlerinde üstbiliş, bireyin kendi düşünme ve öğrenme sürecinin farkında olması, onu planlaması, izlemesi ve değerlendirmesidir ("düşünme hakkında düşünme"). Seçeneklerde bu genel tanım da çıkabilir.

Çeşitli bilgiler

- Bedensel-kinestetik zekâ için yapılan çalışmalar öğrencinin bedensel ve psikomotor becerilerini geliştirmeye yöneliktir.
- DKAB programında ilişkilendirilen ara disiplinler: insan hakları ve vatandaşlık, rehberlik ve psikolojik danışma, özel eğitim, sağlık kültürü.

İşbirliğine dayalı öğrenme

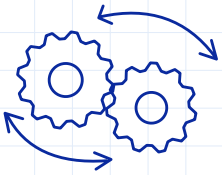

Birlikte öğrenme

Öğrencilerin küçük, karma gruplar içinde ortak bir hedef için birlikte çalıştığı ve birbirlerinin öğrenmesinden sorumlu olduğu yaklaşımdır. Notlara göre:

- Kuramcısı olarak **Lev Vygotsky** gösterilir (sosyal etkileşimin öğrenmedeki rolü).
- Demokratik tutum kazandırır.
- Düşük başarılı öğrenciler de sorun çözme ve düşünme becerisi edinir.
- Uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme düzeyinde öğrenme sağlar.
- Problem, proje ve duruma dayalı öğrenme yöntemleriyle işlenebilir.

Grup çalışmasında dikkat edilecekler

Heterojen grup
Yetenek, kişilik, zekâ düzeyi ve cinsiyet bakımından karma.

Ortak sonuç
Başarı da başarısızlık da tek tek öğrencinin değil, grubundur.

Rehber öğretmen
Öğretmen rehber konumundadır.

Sosyal beceri
Çalışma sırasında sosyal becerilerin gelişmesi de hedeflenir.

Karşılıklı sorumluluk
Her üye, diğerlerinin öğrenmesinden de sorumludur.

Bilgi İşbirliğine dayalı öğrenmenin öncüleri arasında Vygotsky'nin yanında **Johnson** kardeşler ve **Robert Slavin** de anılır; sınav kaynakları kuramcı olarak genellikle Vygotsky'yi verir.

Diğer öğretim modelleri

- **Aktif öğrenme:** Öğrenci kendi öğrenmesinden sorumludur, bilişsel süreçlerini kendisi yönetir; temel ilkesi etkin katılımdır. Bireysel ve grup çalışmasına dayanır, öğretmen rehberdir. Sabit oturma düzeni yoktur; U, O, V, çember, iç içe çember veya karma düzen kullanılır. Bilgi hazır verilmez, öğrenci kaynağa kendisi ulaşır; üst düzey zihinsel beceriler gelişir ve öğrenilen yeni durumlara kolayca aktarılır.
- **Basamaklı öğretim:** Öğretim bireysel farklılıklara göre planlanır. Öğrencilerin ilgi, yetenek ve öğrenme yolları farklı olduğundan etkinlikler C, B, A diye adlandırılan basamaklar hâlinde gruplandırılır; öğrenci görevlerini yerine getirirken öğrenir ve bilgi üretebilir hâle gelir.
- **Kubaşık öğretim:** Öğrencilerin küçük kümeler içinde bir sorunu çözmek ya da bir görevi yerine getirmek için birlikte çalıştığı yöntemdir; işbirliğine dayalı öğrenmenin bir diğer adıdır.
- **Öğrenci takımları (timleri):** **Slavin**'e ait bu modelde gruplar arasında yarışma vardır. Öğrenciler grup içinde birbirine ders çalıştırıp grubunu yarışmaya hazırlar. En büyük ödül, kazanan grubun adının sınıf gazetesinde yayımlanmasıdır.
- **Tematik öğrenme:** Farklı disiplinleri anlamlı biçimde birleştiren temalar etrafında öğrenmedir.
- **Kuantum öğrenme:** Öğrenmeyi öğrenme yollarını, net hedeflerin güdüleyici etkisini, okunanı akılda tutmayı, hızlı not alma ve zihin haritalarını, hayal gücü ve gözlem becerisinin geliştirilmesini öne çıkarır.
- **Akran (tutor) destekli öğrenme:** Konuyu iyi öğrenmiş bir öğrenci (tutor), eksiği olan arkadaşına ders anlatır. Notlar bu modelde asıl amacın eksiği olan öğrenciden çok tutorun öğretme becerisini geliştirmek olduğunu vurgular.

Dikkat! Öğrenci takımlarının geliştirilme yılı notlarda 1980 olarak verilir; Slavin'in takım teknikleri (ör. STAD) literatürde 1970'lerin sonundan itibaren anılır. Tutor destekli öğrenmede de akran öğrenmesi genel literatürde iki tarafın da kazancı olarak tanımlanır; notlardaki vurgu sınav sorusundan gelmektedir.

Din eğitiminde kullanılan bazı teknikler

Teknik	Örnekler
1. Haz veren etkinliklerle öğretme	Marş, ilahi, yarışma, gezi, gözlem, inceleme
2. Kalıplarla belletme	Tekerleme, şiir, atasözü, hikâye
3. Dolaylı (aktarma yoluyla) öğretme	Bilgi oyunu, bulmaca, bilmece
4. Toplu (kolektif) çalışmayla belletme	Toplu okuma, grup tartışması ve çalışması, ortak ödev
5. İletişim tekniğinden yararlanma	— (notlarda örnek verilmemiş)

Eski ilköğretim programında 4–8. sınıf üniteleri

Aşağıdaki ünite adları notların dayandığı eski (2006 sonrası) ilköğretim programına aittir. Güncel üniteler için yukarıdaki 2026–2027 tablosuna bak; eski kaynaklı sorularda bu adlar karşına çıkabilir.

Sınıf	Üniteler
4	Din ve Ahlak Hakkında Neler Biliyoruz? · Temiz Olalım · Hz. Muhammed'i Tanıyalım · Kur'an-ı Kerim'i Tanıyalım · Sevgi, Dostluk ve Kardeşlik · Aile ve Din
5	Allah İnancı · İbadet Konusunda Bilgilenelim · Hz. Muhammed ve Aile Hayatı · Kur'an-ı Kerim'in Temel Eğitici Nitelikleri · Sevinç ve Üzüntülerimizi Paylaşalım · Vatanımızı ve Milletimizi Seviyoruz
6	Peygamberlere ve İlahi Kitaplara İnanç · Namaz İbadeti · Son Peygamber Hz. Muhammed · Kur'an-ı Kerim'in Ana Konuları · İslam'ın Sakınılmasını İstediği Bazı Davranışlar · İslamiyet ve Türkler
7	Melek ve Ahiret İnancı · Ramazan Ayı ve Oruç İbadeti · Hz. Muhammed · İslam Düşüncesinde Yorumlar · Din ve Güzel Ahlak · Kültürümüzde Din
8	Kaza ve Kader · Zekat, Hac ve Kurban İbadeti · Hz. Muhammed'in Hayatından Örnek Davranışlar · Kur'an'da Akıl ve Bilgi · İslam Dinine Göre Kötü Alışkanlıklar · Dinler ve Evrensel Öğütler

İpucu Eski programda her sınıfta altı, 2018 programında beş ünite vardır. Kader konusu iki programda da 8. sınıftadır; melek ve ahiret inancı ikisinde de 7. sınıftadır.

6	5
ünite / sınıf · eski program	ünite / sınıf · 2018 programı

Hızlı Tekrar

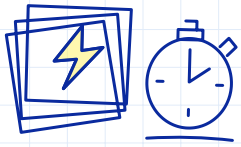

Cevap sütununu bir kâğıtla kapat, soruyu kendine sor, sonra cevabını kontrol et. Yanlış yaptıklarını işaretleyip ilgili bölüme geri dön.

Nasıl çalışılır?

Cevabı kapat → **Soruyu kendine sor** → **Kontrol et** → **Yanlışı işaretle** → **Bölüme geri dön**

No	Soru	Cevap
1	Programın felsefi temeli hangi soruyu cevaplar?	Niçin öğreteceğiz?
2	Programın bireysel temeli hangi soruyu cevaplar?	Kimi eğiteceğiz?
3	Eğitim programının öğeleri nelerdir?	Hedef, içerik, ilke-esas, yöntem-materyal, değerlendirme
4	Öğrencinin ön bilgisinden hareket etmeyi anlatan öğretim ilkesi?	Bilinenden bilinmeyene
5	Ortaokullarda din dersi hangi yıl kaldırıldı?	1928 (TMA); notlarda 1927
6	Din eğitimini isteğe bağlayan anayasa maddesi?	1961 Anayasası m. 19
7	DKAB'ı zorunlu kılan anayasa maddesi?	1982 Anayasası m. 24
8	Ders hangi yıl ahlak dersiyle birleşip DKAB adını aldı?	1974–1975 öğretim yılı (TMA)
9	2010 programının din bilimsel yaklaşımı?	Mezhepler üstü ve dinler açılımlı
10	Ortaöğretimde ilköğretimden farklı öğrenme alanları?	Vahiy ve akıl; din ve laiklik; din, kültür ve medeniyet
11	Ünitelerin süresini ve sırasını kim belirler?	Zümre öğretmenleri
12	2018 (4–8) programında ünite sayısı ve yıllık süre?	Her sınıfta 5 ünite, 72 ders saati
13	TYMM planlarında "kazanım" yerine kullanılan terim?	Öğrenme çıktıları
14	Sunuş yoluyla öğretimin dayandığı kuram ve anahtar kavramı?	Ausubel'in anlamlı öğrenme kuramı; ön örgütleyici
15	Buluş yoluyla öğretimin kuramcısı?	Jerome S. Bruner

No	Soru	Cevap
16	Tam öğrenme modelinin sahibi?	Benjamin S. Bloom
17	Araştırma yoluyla öğrenmenin kurucusu (notlara göre)?	John Dewey
18	Öğelerini zaman kavramıyla açıklayan model?	Carroll'un okulda öğrenme modeli
19	Çoklu zekâ kuramının sahibi ve zekâ alanı sayısı?	Howard Gardner; 8 (doğacı zekâ sonradan eklendi)
20	Programlı öğrenme kimin ilkelerine dayanır?	B. F. Skinner (pekiştirme)
21	SE modelinin basamakları?	Dikkat çekme, keşfetme, açıklama, derinleştirme, değerlendirme
22	İşbirliğine dayalı öğrenmenin kuramcısı (notlara göre)?	Lev Vygotsky
23	Öğrenci takımları modelini kim geliştirdi?	Slavin (notlarda 1980)
24	Tutor destekli öğrenmede notların vurguladığı amaç?	Tutorun öğretme becerisini geliştirmek
25	Soru-cevabın ustaca kullanımına verilen adlar?	Buldurucu yöntem, Sokrat yöntemi
26	Altı şapkada "yararın şapkası"? Süreci yöneten şapka?	Sarı; mavi
27	Olumsuz sorularla yapılan beyin fırtınası?	Ters beyin fırtınası
28	Analojiye dayanan, tanıdığı yabancı kılan teknik?	Sinektik
29	Senaryosuz, kostüm ve dekorsuz drama?	Yaratıcı (doğal) drama
30	Öğretimi bireyselleştirmeye dayanan teknik?	Keller planı
31	Kalabalık sınıfta kısa süreli küçük grup tartışması?	Buzz grup
32	Başkan ve 4–6 konuşmacıyla eğilimleri gösteren teknik?	Panel
33	Dinleyicilerin konuşmacılara soru sorabildiği teknik?	Forum
34	Bireysel → ikili → dörtlü → sekizli tartışma?	Kartopu
35	Bir sorunun bütün nedenlerini gösteren teknik?	Balık kılçığı (Ishikawa)
36	Sure ve dua öğretiminde ezberle ilgili ilke?	Baskı yapılmaz; anlam da öğretilir
37	Ahlakı zihinsel gelişime bağlayan kuramın temsilcileri?	Piaget ve Kohlberg
38	Piaget'de niyete değil sonuca bakılan dönem?	Dışa bağlı (heteronom) dönem
39	Kohlberg'de "kanun ve düzen" evresi hangi düzeyde?	Geleneksel düzey
40	Evrensel ilkelerin esas alındığı Kohlberg düzeyi?	Gelenek sonrası
41	Klasik Bloom'da en üst basamak? Yenilenmiş sınıflamada?	Değerlendirme; yaratma

No	Soru	Cevap
42	Dinî bilginin anlamlı olması için en az hangi düzey gerekir?	Uygulama
43	"Din hakkında" ve "dinden öğrenme" kavramlarının en çok kullanıldığı ülke?	İngiltere

Defteri bitirdin; şimdi soru çöz!

Tedris Pro

Soru çözerek hazırlan.

Okuduğunu sorularla ve bilgi kartlarıyla pekiştir.

DHBT · MBSTS İhtisas · ÖABT DKAB
Dört sınav, tek uygulama

28.000 soru, 24.500 bilgi kartı
Hepsi uygulamanın içinde

Gerçek sınav formatında deneme
Her sınavın kendi şablonuyla

Bilgi kartlarında aralıklı tekrar
Zorlandığın kart sık, bildiğin seyrek

Android:
Google Play'de "Tedris Pro"
QR kodu telefonunla okut ya da dokun.

Bilgisayardan:
app.tedrispro.com.tr
Aynı hesapla tarayıcıdan çalış.

Daha fazla ücretsiz fasikül: **tedrispro.com.tr/fasikuller**

YouTube · Instagram: **@tedrispro**

Google Play, Google LLC'nin ticari markasıdır. Tedris Pro bağımsız bir hazırlık uygulamasıdır; Diyanet İşleri Başkanlığı, ÖSYM veya Millî Eğitim Bakanlığı ile resmî bağlantısı yoktur.